NEMZETI NŐNEVELÉS.

XIX. ÉVFOLYAM. 1898. JUNIUS. VI. FÜZET.

A POLGÁRI LEÁNYISKOLÁK REFORMJA.

(Befejezés.) *

2. Az iskolai nevelőtanítás sikertelenségének egyik oka még abban keresendő, hogy a tanítók részint *helytelenül értelmezik* a tanítás tervét, részint *túlterjeszkednek* annak követelményein. Állításom igazolása végett hasonlítsuk össze egy-két tanítási tárgyban azt az anyagot, a melyet a tanítók rendszerint eltárgyalnak, tanítás tervének tényleges követelményeivel.

a) Magyar nyelv és irodalom. Egyszerűség okáért utalok itt magára a tanítási tervre, mely a kartársaknak minden iskolában rendelkezésökre áll. Olvasás, az olvasmányok értelmezése, azok tartalmának földolgozása beszéd- és értelemgyakorlatok módjára, a tartalom összefüggő elmondása, a helyesirás és fogalmazás gyakorlása: íme, a tanítás terve ezeket kivánja kiváló figyelemben részesíttetni, valamint az I., úgy a II. osztályban is. A mellett *olvasmányok alapján* tanítandók a mondat fő- és mellékrészei, a beszédrészek, a szó elemei (helyesírás alapján), az ige ragozásának főbb formái kapcsolatban az állitmány tárgyalásával, a névragozás kapcsolatban a mondat egyéb részeivel (I. osztály); azután a mondat- és beszédrészek kimerítőbben, a név- és igeragozás összes formái (különös tekintettel a hangbeli módosulásokra és a helyesirás szempontjából megfigyelni valókra); szóképzés, fő- és mellékmondatok, központozás.

Ha helyesen értelmezzük a tanítási tervet, akkor a tanítás idejének nagyobbrészét *olvastatásra* és *olvasmánytárgyalásra* fogjuk fordítani; csak másodsorban fog érvényre jutni a helyes-

* Az első közlemény a megelőző füzetben van. *Szerk.*

írás és a fogalmazás gyakorlása, míg a szorosabb értelemben vett nyelvtan-tanítás úgyszólván csak annak a tárgyalására fog szorítkozni, a mi a korrekt szó- és irásbeli gondolatkifejezés, valamint a helyesirás elsajátítására elengedhetetlen.

Tanítók előtt szükségtelen hosszasabban fejtegetnem az olvasmánytárgyalás hatását a tanulók *értelmi* (és erkölcsi) képzése szempontjából; arról is van tudomása minden tanítónak, hogy az olvasmányok tartalmának szabadon való elmondatása igen hathatós eszköze a fogalmazás előkészítésének. Alkalmazkodjunk tehát a nyelvtanításban szigorúan a tanítás tervéhez s ne fordítsuk a tanítási idő jelentékeny részét a szorosabb értelemben vett nyelvtan tanítására, hanem szorítkozzunk a nyelvtanban igazán csak arra, a mi a helyes beszéd és irás szempontjából elengedhetetlenül szükséges.

A III. osztályban a tanítás terve az olvasás- és fogalmazáson kívül *nyelvtani elemzést* (tehát a tanultak ismétlését elemzés alapján) kiván; továbbá: alkalmas *olvasmányok alapján* az egyszerű és szép irály sajátságai, a prózai és versalak, a hangsúlyos verselés *a tárgyalt költemények* (a versformák alkalomszerű bemutatása) *alapján;* Toldy olvastatása; közéleti fogalmazványok.

E szerint a tanítás súlypontja ez osztályban is az *olvasmánytárgyalásra* esik, melylyel kapcsolatosan az irály kellékei és a hangsúlyos versformák ismertetendők. Irásbeli dolgozatképen közéleti fogalmazványokat készítenek a tanulók s ez által *gyakorlati úton* sajátíthatják el a legszükségesebb ügy- és okiratokat.

Tényleg azonban mit mível sok nyelvtanító a polg. iskola III. osztályában? Ugyanazt, a mit az illető szaktanárok a középiskola megfelelő (gondolom az V.) osztályában, azaz: tanítanak irály-, szerkezet- és verstant. A tanítás tervének ellenére rendszeres elméleti tanításba bocsátkoznak az irály- és szerkezettan következő fejezeteiről: az irály, irálytan; az irásmű és fajai; az irály fajai; az egyszerű irály kellékei: a nyelvtisztaság, a magyarosság, az értelmesség, a hangzatosság, az ujság, a szabatosság; a szép irály kellékei: a meghatározás, a hatályosság, az arány, a hasonlat, a példa, a szóképek fajai (metaphora, allegoria, personi-

ficatio, synekdoche, metonymia; az alakzatok sok faja: szerkesztéstan: a tétel, az anyaggyűjtés, az elrendezés, a vázlat, a kidolgozás, stb. a levelek és ügyiratok elmélete; következnek azután sorra a különféle levelek és ügyiratok.

Hogy jutna már most idő mindezek tárgyalása és kikérdezése mellett az *olvastatásra!* A tanulók meg otthon emlézik a föladott leczkéket sorban mindegyik szakaszból s aztán elreczitálják az iskolában, hogy mi az a szabatosság, mi a hatályosság, mi a meghatározás, mi a synekdoche stb. stb. S miután csak heti 3 óra áll a tanító rendelkezésére, melyből legalább 1—1½ óra hetenkint a nyelvtani elemzésre és az irásbeli dolgozat előkészítésére, iratására és javítására fordítandó: a fennmaradó 1½—2 órát az irály-, szerkezet- és verstan tanítása nemcsak hogy teljesen igénybe veszi, hanem a mellett még folyton *sietnie is kell* a tanítónak, szó sem lehet az *értelmi munka* által föltételezett alapos tanításról, még kevésbbé persze az olvastatásról.

Ugyanígy van ez a IV. osztályban is. Itt rendszeresen tanítják a költészettan elméletét, tanulnak a tanulók a művészetekről, a fenségről, a tragikumról és a kellemről; tanulják a költői műfajok elméletét, a meghatározását annak, hogy mi az irodalom, mi az irodalomtörténet s hogy osztatik az föl; tanulják azután a pogánykort, a hit-, a vallási és nemzetiségi küzdelmek-, a hanyatlás-, a klasszicizismus korát, stb. Mindez — az irásbeli dolgozatok előkészítésével, iratásával és javításával — fölemészti a heti 3 órát, minélfogva *olvastatásra egyáltalán nem maradt idő.* Pedig a tanítás terve világosan elrendeli «a költői műfajok» tanítását «lehetőleg *olvasmányok* alapján, a *kiválóbb* magyar irók ismertetésével; a tárgyalt *olvasmányokkal kapcsolatosan* az időmértékes verselés főbb formái; alkalmas szavalatok és *szép olvasás.*»

Szépolvasás! Hogy tudnának a tanulók olvasni, mikor annak gyakorlására a sok *elmélet* magyarázása, emléztetése és kikérdezése miatt a heti csekély óraszámból az I. és II. osztályban alig, a III. és IV-ben pedig egyáltalán nem jut idő. Bizony valljuk meg őszintén, hogy a polgári leányiskola növendékei nem csekély számban hagyják el a IV. osztályt, a nélkül, hogy a szó valódi jelentése

szerint *értelmesen* olvasni és *helyesen* írni meg fogalmazni tudnának. Csakhogy ennek részben mi vagyunk az okai. Annyira gyökeret vert bennünk a *hagyományos* tanítási mód, hogy nem tudunk attól szabadulni. Hangoztatjuk a szebbnél-szebb pædagogiai elveket s fennen hirdetjük, hogy ilyen és amolyan jól tanítunk: tényleg azonban elmerülünk az elméleti fejtegetésekben és megnyugvást találunk a szórul-szóra emlézett leczkék akadozás nélküli fölmondatásában. S ha azután mégis *eredménytelenséggel* vádolnak bennünket, akkor azt önérzetesen visszautasítjuk, avagy okozzuk érte a tanítás tervét, a tanulókat, a szüléket, a velünk ugyanazon intézetnél együttműködő kartársakat (mert hát ők nem tanítanak s nem fegyelmeznek olyan jól, mint mi); csak egyes-egyedül mi édes magunk vagyunk hibátlanok a dologban.

b) Földrajz. A tanítás terve értelmében az I. osztályban «*a földgömb segélyével szemléltetve*» tanítandók a geografiai alapfogalmak egyszerű keretben; azután «*térkép alapján*» a magyar királyság és Európa többi országainak földrajza főtekintettel a természeti viszonyokra. A II. osztályban (ugyancsak térkép alapján) a többi világrészek földrajza oly módon, mint Európa az I. osztályban. A III. osztályban azután történelemmel kapcsolatban az eddig tanultak ismétlendők és némileg kibővítendők a térkép használata mellett.

Tagadhatatlan, hogy a földrajz tanítási anyagának ezen elosztása — heti 2—2 órai (a III. osztályban csak 1 órai) tanítás mellett — nem helyeselhető. Az I. osztályban elegendő dolgot ad a földrajzi alapfogalmak mellett a Magyar és az Osztrák monarchia; a II. osztályban sorra kerülhetne a Földközi tenger melléke (kiindulva a Balkán-félszigettől) és Európa (tekintettel az ezen osztály számára előirt történelmi tanítás anyagára); a III. osztályban következhetnének a többi világrészek.

Ámde addig is, míg a helyesebb elosztás el nem lesz rendelve, kövessük legalább a tanítás tervét abban is, hogy szigorúan *térképről való tanításhoz* s az arról való leczketanultatáshoz ragaszkodjunk, a helyett, hogy a tanulókkal a könyvből $1^1/_2$—2 oldalra terjedő leczkéket emléztetünk. Kogatuvitz kitünő atlasza pótolja

jórészben a tankönyvet is. A Ritter-Oberländer-féle tanításmód szerint a növendék megtanulja a térképről az illető ország fekvését, domborzati viszonyait, vizeit, éghajlatát, terményeit és a lakosság foglalkozását, nevezetesebb városait. A tanítási könyvnek ezekről szóló szakaszaiból tehát csak azokat a részeket jelöltetjük ki megtanulás végett, a melyeket a növendékek a térkép alapján megbizhatóan nem tanulhatnak meg. A mellett óvakodjunk tanításunkban többet felölelni, mint a mennyi heti 2 órai tanítás mellett *jól földolgozható*; a tanítás terve maga is utal erre s egyáltalán nem kivánja a részletezést, s ha mégis megteszszük, vagy pedig emléztetjük a csekély óraszámhoz képest túlságos terjedelmű tanítási könyveket: akkor a sikertelenség miatt vessünk magunkra s ne tegyük érte felelőssé a tanítás tervét.

c) Természetrajz. Hogy minő nehézséggel jár a régi megszokott s meggyökerezett tanítási eljárástól szabadulnunk, azt a fennebbieken kívül igazolja a természetrajznak tanítása is. «Egyes osztályokat képviselő gerinczes állatok testalakjának és életmódjának leirása . . . Egyes élő növények szemlélése és leirása . . . A gerincztelen állatok főképviselőinek leirása . . . A hazai őszi gyümölcsök szemléltetése . . . Egyes élő növények leirása.» Ilyen utasításokat ad a tanítás terve. Nyilvánvaló, hogy a szaktanítónak szabadságában áll — de egyúttal kötelessége is — olyan egyedeket választani meg a tanítás anyagául, a melyek — a helyi viszonyok és az iskola fölszerelésének, tanítási eszköz-gyüjteményeinek figyelembe vételével — a szemléltetésre és a szemléleten alapuló leirásra kiválóképen alkalmasak.

Tényleg azonban mi történik sok-sok iskolában? A tanulók a szokásos magyarázat után leczkére kapják a tanítási könyvekben foglalt leirásokat s azután szórul-szóra emlézik otthon, betanulják; leczkefölmondáskor pedig reczitálják azok *betanult* leirását. Megengedem, hogy a leczkeföladást a tárgyalás alá vetett állat vagy növény szemlélete — habár a szemléltetés nem egy helyütt elég gyakran elmarad — előzte meg; de azért ki állíthatná komolyan, hogy a betanult leczke *fölmondása* valóban az illető természeti test *leirása*. Az meg akárhányszor esik meg, hogy a könyvben foglalt

állat- vagy növényleirás szemléltetéséhez igényelt példány valamelyik iskolában sem természetben, sem konzervált példányban, mintában avagy képben nem mutatható be; de azért *mégis csak ezt* tárgyalják, *ezt* adják föl leczkére, mert a tanuló betanulhatja a leirását a könyv- ből, holott egy másik tényleg rendelkezésre álló s szemléltetésre meg a tanítás czéljára is teljesen alkalmas természeti test nem kerül sorra (habár a könyvben leírt példány helyett bizvást lenne tárgyalható), még pedig azért nem, mert leirása nincs benn a tanítási könyvben. Hát aztán mi más volna ez, mint *szótanulás?* S hiszi-e valaki, hogy az ilyen tanítás alkalmas a szemlélő tehetség fejlesztésére? Képes lesz-e az így tanított növendék leírni valamely növényt vagy állatot, melyet elébe teszünk, ha annak leirását előzőleg a könyvből be nem tanulta? Képes lesz-e tehát a tanuló — a mint a tanítás terve kivánja — tanítási könyv használata nélkül is pontosan *leírni a természeti testeket s megkülönböztető tulajdonságaik alapján azokat egymással összehasonlítani?*

Jól mondja *Ember János* a «Népt. Lapja» mult évi 49. számában «Szemléltetés» czím alatt írt czikkében: «Nagy különbség van e két dolog között, *tudni* a jót és *cselekedni* is azt . . . a mindenoldalú szemlélet a valódi ismeretszerzés főtényezője; és mégis . . . sokat beszélünk (meg emléztetünk), de keveset szemléltetünk . . . A természetet szólaltassuk meg s vezessük rá a gyermekeket ezen igen érdekes beszéd fölfogására!» De mióta hangoztatják ezt már a pædagogusok, a módszertanok, stb. S a gyakorlatban *szigorú következetességgel* még sem alkalmazzuk. A tanítás sikertelenségének azonban mégis nem mi vagyunk okai, hanem — a tanítás terve!

Szánalmas mosolyra készteti az embert az a tanító, a ki a vizsgán öntelt büszkeséggel reczitáltatja növendékeivel az év folyamán óráról-órára kérlelhetetlen szigorúság hatása alatt a könyvből *emlézett* természetrajzi leirásokat! Ugyanily módon reczitálják ők a fizikai könyvükben foglaltakat is. Szegény növendékek! Szavakat tanultatok a természetről, gyakoroltátok magatokat az emlézésben, a könyvnélkülözésben, de mindezt az értelem tiszta miveleteinek elhanyagolásával.

Szólhatnék még a *történelem* tanításánál észlelhető fonákságokról! Szólhatnék arról, hogy a *háztartástan* és az *egészségtan* tanításánál is mennyire dívik a szorúl-szóra való emlézés. Szinte komikus hatást tesz, midőn a 13—14 éves leányok reczitálják a könyvből szórul-szóra, hogy hogyan kell a lakást tisztán és rendben tartani, hogyan kell szellőztetni, fűteni, mosni; hogyan alkalmazzuk a hideg lemosásokat, hogyan kell használni a fürdőket, mire kell ügyelni az evés-ivásnál stb. stb. De minek is folytatnám. Az eddig mondottakból is kitünik, hogy a polgári leányiskolában a nevelőtanítás sikertelenségének oka nem annyira a tanítás tervében, mint inkább magában *a tanítási eljárásban* rejlik.

3. Van azonban a sikertelenségnek egy oka, a mely ellen jogosak a tanítók panaszai, s ez a rendelkezésünkre álló *tanítási könyvek irálya és terjedelmessége.* Az utóbbi bajon még csak segíthetnénk valahogyan, ámbár az is nagy hátrány, ha az amúgy is csekély óraszámból az idő egy részét a leczke kijelöltetésére kell fordítanunk. Elháríthatatlan akadály azonban a tanítási könyvek legtöbbjének *irálya*, mely egyáltalán nem alkalmazkodik a 10—14 éves tanulók értelmi fejlettségéhez. A tanítási könyvnek úgy kell megírva lennie, hogy a tanuló az abból föladott — s előzőleg az iskolában megmagyarázott — leczke tartalmát, *nehézség nélkül* fölfoghassa, megérthesse és szabadon — saját szavaival — reprodukálkassa.

A mit a tanuló jól megértett, világosan fölfogott, azt szabadon elmondani is tudja. Az iskolai nevelőtanításban ezt okvetetlenül el kell érnünk. Ideje már, hogy az értelmet fékező (hogy azt ne mondjam *elnyomó)* szórul-szóra való *emlézést* végre már egyszer az *értelem munkája* váltsa föl. Ennek alapföltétele pedig egyfelől a pædagogia elveihez megalkuvás nélkül alkalmazkodó tanítási eljárás, másfelől pedig a tanulók értelmi fölfogásához alkalmazott s az egyszerű irály kellékeinek szigorú szemmeltartásával *jól* megírt tanítási könyvek.

Mindegyikünknek volt alkalma tapasztalni, hogy a 6—7 éves gyermek milyen ügyesen tudja elbeszélni azt, a mit itt-ott látott, tapasztalt. A maga szűkkörű szókészletével *természetes*, értelmes

hanghordozással számol be nekünk szerzett ismereteiről. Az iskolában tanultakat ellenben kezdettől fogva azzal a hadaró, daráló leczkefölmondási modorban reczitálja, a mely a könyvből szórul-szóra emlézett s az értelem által föl nem dolgozott *emlékezeti* szüleményeket annyira jellemzi. Még is csak különös volna, ha erről ne tudnánk tenni! Első sorban természetesen a népiskolának kellene gondot fordítania arra, hogy a szóbeli gondolatkifejezés *értelmes* módon gyakoroltassék. A mit azonban itt esetleg elmulasztottak volna, azt nekünk kell helyrehoznunk. Alkalmat nyújt erre már az I. osztálytól fogva a tanítás mindegyik tárgya, kiválóképen pedig az *olvasás* és az *olvasmánytárgyalás*. Fokozatos sorrendben kezdettől fogva mindig csak olyan olvasmányokat kell tárgyalás alá vennünk, a melyeknek tartalmát a tanulók tökéletesen fölfogni, teljesen megérteni képesek. A *szabadon* való elbeszéltetés akkor nem ütközhetik semmiféle nehézségbe. Hasonlóképen vagyunk a földrajz és a természetrajz tanítási anyagával; a mit jól megértett, teljesen fölfogott a tanuló, azt *szabadon* el is fogja tudni mondani.

Fennebb utaltam volt arra, hogy a tanítás sikere érdekében a polgári leányiskola *tanítási tervén is eszközölhetünk egyes módosításokat*. Ezek iránt legyen szabad folyóiratunk jövő számában javaslatot tennem.

Kis-Marton. *Krammer József.*

JÓIZLÉS ÉS NŐEMANCZIPÁCZIÓ.

Mióta a nőkérdéssel foglalkozom, figyelemmel kisérem e mozgalom minden alaku nyilvánulását. Azaz elolvastam egy tekintélyes mennyiségü broschure-t, ujságczikket, tudományos és nem tudományos, tárgyilagos és fanatikus dolgozatot az ugynevezett nőemanczipáczióról. Még ennél is többet tettem. Lelkiismeretesen követtem az egyes kongresszusokat, gyüléseket, melyeket a nőkérdésben világszerte tartottak, és elolvastam az azokon tartott beszédeket. Minden rokonszenvem daczára, a melylyel az ügy iránt viseltetem, valami «je ne sais quoi»-t éreztem mindannyiszor, ahányszor rá vonatkozó dolog lekötötte figyelmemet. Ezen érzés nemhogy gyöngült volna, sőt arra ébredtem, hogy tisztában voltam azon bizonyos «je ne sais quoi»-val. Kezembe akadt egy uj heti folyóirat, a mely hivatva volt a nőkérdés ügyének propagandát csinálni. Én e folyóiratot kedvetlenül tettem félre azon gondolattal: mily *izléstelenség!* Ez a szó az én «je ne sais quoi»-m, mely aligha fog barátokat szerezni a nőemanczipáczióért buzgólkodók táborában. Tudom, és mégis leirom, mert meggyőződésem szerint a jóizlés arczulcsapása az a mód, melylyel az egész nőkérdést a nyilvánosság előtt tárgyalják és szerepeltetik; de egyszersmind fejlődését gátolják is.

Nők, kik felszabadultságukkal tüntetnek, kihivóan férfias szabásu ruhákban járnak, közönséges modorra érzik magukat feljogositva, ostentative szivarra gyujtanak, — manapság egyszerüen nevetségessé váltak már; senki sem veszi komolyan őket. Azon modern nőkről sem szólok, kik elkeseredett energiával akarják elhitetni velünk a férfinem iránti gyülöletüket. Nem ezekről és nem ezekhez akarok szólni. Sőt Leo Tolstoj «kreutzersonáta»-jának

hősnőjét is csak épen megemlitem, mert az emanczipáltak közül ő sem hiányozhat. Nem ezen közönséges izlésü nőket akarom saját nevelésük tökéletesítésére figyelmeztetni. Ezek kiskoruak, — mert szellemileg azok, — legkevésbbé érzik a nevelés szükségét.

Azon komoly és erős akaratu nőkhöz fordulok, a kik arra törekednek, hogy a szellemileg magasan álló nőnek tekintélyt, az előkelő erkölcsünek szabadságot, a munkaképesnek kenyeret és a segélyre szorultnak s elnyomottnak védelmet adjanak.

Volt rá bátorságom, hogy a dolgot a maga nevén szólítsam: a női jogokért küzdőknél több *izlést* óhajtanék érvényesitve látni. Kötelességemnek tartom azt is megmondani, hogy hol volna helyén az izlés. De mi is az az *izlés?* Meghatározására többféle fogalmunk van. Egyelőre csak hármat akarok kiemelni, melyeket a jóizlés alapjának vélek, és melyek magukba foglalják azt, a mit az emanczipált nőtől nagyobb mértékben óhajtanék követve látni: *Tartózkodó magatartás, előkelőség és a szépnek szeretete.* A tartózkodó modor hiányát látom a vitatkozó, jogaira hivatkozó nőnél; ennek logikus következménye az aesthetikai hatás hiánya. Az egész női mozgalom érdekében való agitácziót jellemzi az elnyomók iránti gyülölet és mindenütt hiányzik a mérséklet és előkelő álláspont. Ez nem hathat másként, mint közönségesen; az előkelőségnek semmi nyoma. De nem csak ez! Az egész erőszakos akczio, az a lármás, nőietlen tevékenység, az a nem finom módja az ujonnan felfedezett jogok követelésének, a legnagyobb mértékben izléstelen. Az az ember, a ki a társaságban saját szépségéről, szellemességéről és jelentékenységéről beszél, aligha fog csodálatot, tiszteletet kelteni. Sőt: a legnagyobb mértékben nevetségessé teszi magát. Az emanczipált nő pedig mit tesz? Ahol csak lehet: szóban és irásban intelligenczióját, lelki és szellemi egyenértékűségét hangsulyozza. Igy remél eredményt? Különös! Nézetem szerint a jóizlés első feltétele, hogy saját erényeinkről és tehetségeinkről hallgatni tudjunk. A hallgatás azonban — aesthetikai értelemben — ezeknek a szót biró hölgyeknek még nem arany. A nő tudjon némán tűrni dolgozni és megvetni. Ma a szó semmi; tenni kell! A gondolat is tett. A szószéken álló nő, a ki saját nemének dicsénekét zengi és

gyülölettel sujtja azt, a ki ellenvéleménnyel mer fellépi, az izléstelenség netovábbja.

Azon izléstelenségnek, mely napjainkban bizonyos köröket jellemez, oka: az aesthetikai érzék hiánya. A modern nevelésben ezen érzék művelése rövidlélekzésü valami; nem érünk rá a széppel foglalkozni. Ha teszszük, úgy nagyon felületesen bánunk el vele. Az izlés, — hogy végkép meghatározzam — a szép iránti érzék bennünk.

Ez pedig — lelki és erkölcsi értelemben véve — kiegyenlített, benső összhangot és tárgyilagos itélet magaslatára való emelkedést feltételez. Nevezhetjük tehát az izlést: a szép törvényei alá rendelt tárgyilagos itéletnek és azon tehetségnek, mely formát talál ennek kifejezésére. Az a nő, a ki az ügy mindennapi harctűzében áll és nem juttat magának annyi időt, hogy saját nevelésén munkálkodhassék, az el kell hogy veszítse egyéniségének ezen harmoniáját. Ma még mindenért vivnia kell. Ezen állandó küzdelemben az elavult nézetekkel, elfogultsággal, előítéletekkel és fennálló törvényekkel, fanatikussá válik. Elveszti nyugalmát, el tisztánlátását, aesthetikai érzékét és könnyen beleesik a nő öreg hibájába: mindent alanyi szempontból felfogni, túlozni.

A modern nő sajátságos teremtménynyé fejlődött. Már nem nő, de még annak kell lennie. Gyüléseken, klubbokban, socialis gyülekezetekben jogaiért és kötelességeiért küzd, harczol. Regényeket, drámákat ir; politizál, szervez; sőt revoltál. Egyenlőséget, szabadságot, elismerést és munkát követel. De nem követi korunk legnagyobb nőbarátjának, Ibsennek tanácsát: hogy tegye mindezt «szépen». A mai emanczipált nő tetterős, bátor, erélyes, eszes, tud szélesen gondolkozni, szeret dolgozni, — de hiányzik nála az *izlés*. Épen azt nélkülözi, a mi a nőnek legszebb, legnőiesebb kelléke.

A nőemanczipáczió erkölcsi czélja: jót tenni. De majdnem kételkedés fogja el a tárgyilagos szemlélőt ezen «jóság» iránt, mikor e hölgyek harczias szónoklataiban olyan csatakiáltásokat hall, mint: «korlátlan jogok», «a férfiak elfogultsága», «a világ előitélete» stb. A ki jó akar lenni, annak igazságosnak is kell lennie.

Az igazság tárgyilagosságot is követel. A tárgyilagosság feltétele az itélni tudás, előkelőség, nyugalom — *izlés*.

A századvégi nő igazságtalanul és közönségesen itéli meg a férfit; tehát ugyanabba a hibába esik, melyet annak szemére vet. Túloz, mikor a férfitől azt kivánja, hogy egyszerre leszállítsa a házasság, család és családi boldogság értékét. Évezredek óta hozzá van szokva, hogy az asszony legnagyobb erénye a háziasság. Legalább is gyöngédtelenség tőle most azt várni, hogy minden átmenet nélkül, alaposan felforgassa izlését, és hozzászokjék egy öntudatosan gondolkodó, modern, ideges, eszes asszonyhoz! Időt kell hagyni a férfinak, hogy ő is alkalmazkodhassék az új felfogáshoz, megváltozott körülményekhez. Hagyják fejlődni a dolgot! Annál biztosabb az eredmény. Ez az ideges, nem finom hajsza, mely mértéket nem, ismer ellenséget szerez az ügynek; csak ártanak vele.

Ha az emanczipált nő azon nagyszámú jó tulajdonságaihoz, — melyeknek javarésze saját szerzeménye és keserü küzdelmek vivmánya — még egyet hozzá nevel, megszerez: az *izlést*, akkor ne aggódjék, czélt ér. Jó úton lesz, mely révbe juttatja a viharokról megtépett hajót. Az *izlés* lesz a médium, mely a nő és a férfi között létre hozza a barátság ideális viszonyát. És ha ez bekövetkezik, nem lesz puszta illusió a két nem között az örök béke.

A névtelen német eredeti után közli:

Aliqua.

KÜLFÖLDI NŐI MOZGALOM.

3. A franczia nők.

Az amerikai nők emanczipacziója fölött a világ már régóta hallgatagon napirendre tért, az angol nők vágyait a férfiakkal való teljes egyenjogosultság után élénk figyelemmel kiséri a művelt világ ama része, a mely ráér a mindennapi kenyérért való küzdelem után, saját testi kényelmén kivül más dolgokkal is foglalkozni. A német nők mozgalmát a világ még hivatalból nem vette tudomásul, inkább még a családi ügyek vagy perpatvarok stádiumában van, a mikbe jóizlésű idegen ember nem szokott elegyedni sőt diszkréten még észre sem veszi. A franczia női mozgalom már hangosabb csatazaj kisérete mellett folyik, semhogy a franczia férfiak tagadhatnák a franczia női mozgalom létezését. De hát, én Istenem! Minden nemzetnek meg vannak erényei és bűnei, helyes érzései és tévedései. Az átlagos franczia férfiu még azt hiszi, hogy egy udvarias bókkal, egy szépen esztergályozott frázissal még elhitetheti nemzete nőivel, hogy Franczia országban nincsen női kérdés; hogy is lehetne? — mikor minden franczia nő királynő; a királynők tudvalevőleg uralkodnak s mit akarnak még ezen kivül? — Nem elég nekik az a tény, hogy férjeiken uralkodván, — kik az országot kormányozzák — ők kormányozzák az országot. Franczia ország pedig úgy izlés, mint intelligenczia és alapos tudás dolgában első levén a világ országai közt, uralkodik azok fölött, ergo a franczia nő uralkodik az egész világon. Hát ennél több joga kinek lehet még?

Mi alól akarnak a nők emanczipálódni? Tán csak nem az uralkodás édes kötelezettsége alól? Tán csak nem unták már meg rövid száz év alatt királynői szerepüket.

Mert épen 109 esztendeje annak, hogy a szabad franczia nőből királynő lett. Igaz, csak amolyan szinpadi királynő, a ki, ha végig játszotta királynői szerepét a festett vászon mögé visszavonulva leveti aranysujtásos ruháit, hogy véres verejtekével megszerezze a mindennapi falat kenyeret, ha t. i. ura és parancsolója, neki megengedi. Francziaországban a férj valóban ura és parancsolója, nejének és gyermekeinek a ki minden vagyonnal rendelkezik a mit valaha neje öröklött, vagy szerzett, vagy hozományként kapott. A leány és özvegy helyzete valamivel kedvezőbb.

A legkeserübb az egész dologban azonban az a tény, hogy a franczia nőnek a mindent kiegyenlítő, a mindenkit boldogító királygyilkoló 1789. forradalom előtt tetemes jogai voltak, a melyeket gyakorolt s a melyek elvesztése érzékenyen sujtották úgy a kereskedelmi mint a társadalmi fejlődésüket.

Kezdték ezen jogconfiscatiókat a népboldogitó sanskulotte-vezérek és bevégezte, törvényczikkekbe foglalta, megörökítette a világhódító Napoleon!

Az egész nagy világ szüknek bizonyult hatalomszomja csillapítására, mig valahol létezett egy kevés szabadság — és Napoleon úgy látszik gyülölte a szabadságot, talán azért, mert ugyancsak a féktelen szabadságnak köszönhette, hogy nem mint nyugdijazott generális végezte be katonai pályafutását — azt a kevés szabadságot sajnálta azoktól, a kiké volt — nemzete asszonyaitól — megvonta tőlük.

Hajdanában, mint a szabad barbárok nejeinek, joguk volt a galliai nőknek mindenhez, a mihez erejük volt. Ha volt ereje és kedve harczolni, szabadságában állott, nem gátolta abban senki, hogy férje oldalán harczolhasson a hazáért. Mint harczost, mint feleséget szerette a barbár galliai nejét, mint papnőjének áhitatteljes tisztelettel adózott neki.

Jött a római invazió, jöttek a frankok s hozták magukkal honuk törvényeit, szokásait. És lassan-lassan a szabad barbár kezdett művelődni. S a művelődés úgy látszik, mindig fejleszti a minden ember kebelében szunyadó «Übermensch»-et s megszólaltatja azt a hangot, a mely kellemesen, csábitóan zengi a kivánt dalt:

«*Nekem* szabad minden, mert erős, mert hatalmas vagyok, mert *tudok*, annak a másiknak nem szabad semmi, bár ő is erős, bár ő is hatalmas lehetne — de még sem lehet, mert nem *tud*». — Ez a kezdet naiv ujjongása, a miből idővel kifejlődik a kivánság azt a másikat meggátolni abban, hogy ő is tudjon s ebből lassan-lassan keletkezik a tilalom: «Ne *merj* tudni, mert tudni csak nekem szabad».

A rómaiak és frankok közt nem volt szokásos, hogy a nők a harczban részt vegyenek, ezt tehát mint barbár szokást lassan elfelejtették. Harczoltak egymással gallok és frankok mig a frank uralom biztosítva volt. Akkor hozzáfogtak a frank jogok és szokások életbeléptetéséhez. Minden férfi igényt tarthatott jutalomra, kaptak földbirtokot; eleinte a földet csak élethosziglan való élvezetre kapta a megjutalmazott harczos, utódaira örökségként nem hagyhatta. A földet mindenkinek ujból meg kellett szerezni, mert sok volt a frank és erre a sok frankra aránylag kevés a föld. Idővel csendesebb lett az ország, nem kellett fősulyt fektetni a harczias vitézségre, a vagyonszerző a szerzeményét örökségként hagyhatta fiaira; így lett családi vagyona s még később, ha egy hajdan harczias erényeiről hires család férfiágon kihalt, örökölhetett a leány. Persze egyforma jogért, egyforma kötelezettség járt. Ez a hitbizományokról szól, s volt olyan idő Franciaországban, a midőn 56 hitbizomány közül 47 volt asszonyé s csak 9 férfié.

A jogokkal kötelességek is jártak, ezek közül első sorban a törvényhozás joga. A kötelességek közé tartozott: hogy ha a hitbizományosnő 12 évét betöltötte férjhez kellett mennie, a király által proponált 3 kérője egyikéhez. Ha nem akarta kötelességét teljesíteni, egy évre felfüggesztették jogai gyakorlásától. Férjhezmenetele által nem vesztett semmit jogaiból s hogy tudott élni velük arra van elég példa a franczia történelemben. Hogy csak egyet mondjak: Jeanne de Montfort husz esztendőn át védte *férje* örökségét Jeanne de Penthviére és maga a franczia király ellen.

Bölcsen uralkodtak mint helyettesek Castiliai Blanka, Beaujeu-i Anna.

És Jeanne d'Arc a pásztorleány, a kinek ereiben semmiféle

atavisztikus harczias vér nem folyt, mégis emberfölötti erővel védte meg az imádott hazát. Pedig neki a jogból nem is jutott volt semmi, csak a máglya jutalomul! Nem akarok oldalszámra idézni a franczia főrangú nők jogairól, de egyet még szeretnék fölemlíteni, elég érdekes adat: Mahaut, Artois grófnője, mint Franczia-ország Pair-je tartotta az 1317. január hó 13-án Remisban végbezment koronázáson V. Fülöp király fején a koronát. A grófnő különben még elég sűrűn szerepel mint franczia Pair országa történelmében.

Nemsokára a koronázás után az ország trónöröklési rendje megváltozott, a nőket a trónöröklésből kizárták, s ebből kifolyólag a főrangú hölgyek sorsa is bizonyos változásokon ment által. Még 1638-ban azonban voltak olyan pair-i méltóságok, a melyeket egyenesen nők számára teremtettek s a melyeket azok örökbe adhattak női vagy férfi ivadékaiknak, rokonaiknak.

Minderre talán azt találja mondani valaki: igen szép, csakhogy egy pár, egy kiváltságos osztályhoz tartozó, nő joga, még nem a nemzet összes asszonyának joga. Mily jogokat élveztek a többi asszonyok azalatt Franczia országban?

Létezik még ma is Franczia országban egy intézmény a melynek neve «conseils des Prud'hommes». Hogy e nevet mily magyar névvel lehetne helyettesíteni, nem tudom, csak annyit tudok, hogy hivatása a munkás és munkaadó közt felmerülő véleménykülönbségeket kiegyenlíteni, békés módon elintézni. 1285-ből már létezik egy okmány, mely egy ilyen tanács czéljairól szól. Ezen tanács tagjait egyrészt a munkaadók, másrészt a munkások választották. Tagjai voltak férfiak és nők egyaránt.

A tanács teendői közé tartozott évente 4-szer bejárni a különféle műhelyeket s személyesen meggyőződni arról, vajjon teljesítik-e a munkaadók kötelességüket munkásaikkal szemben, nem üztek-e más ipart mint azt, a melyre őket engedélyük jogosította?

A régi világban sok női testület volt s ezekben igen jól volt gondoskodva a munkásnők sorsáról. A selyemfonónőknek például meg volt tiltva a munka vasárnap, ünnepnap, nagy vásárok alkalmával. Meg volt tiltva az éjjeli munka is, még pedig azon indoko-

lással, hogy az éjjeli munka eredménye sohasem oly szép, mint a nappal, végzett munkáé.

Szigorú szabályok szerint történt a tanonczleányok felvétele, felszabadítása; minden női testületnek legkevesebb három tanácsbeli képviselője volt, a kik testületük érdekeit szivükön hordva, azokat mindig és mindenképen előmozdították és megvédték. Hogy mennyire kiterjedt volt a női munka akkoriban, kiviláglik abból, hogy egyes iparágak, mint p. o. a selyemgyártás minden ága majdnem kizárólagosan női kezekben volt.

A selyemfonónők, a sokféle selyemszövőnők testülete ékes bizonyitéka annak, milyen nagy terjedelmű volt hajdan a franczia nők által végzett munka.

1675-ben a varró és szabónők kérvényt intéztek XIV. Lajos királyhoz, kérvén az engedelmet, hogy testületet alkothassanak, a mely testület feladata legyen a munkásnők érdekeit minden tekintetben megvédeni, egyszersmind kérték azt is, tiltaná meg a király a férfiszabóknak a női és gyermek ruha készitést.

XIV. Lajos, úgy látszik maga foglalkozott a kérdéssel s még ugyanabban az évben megadta az engedélyt a testület megteremtésére «minden kiváltsággal a mi szükséges, hogy a mesterség fennálljon és virágozzék». — A szabók ugyan protestáltak, de gyenge eredménnyel, mert elutasitották őket.

A fehérvarrónők testülete szintén nagy kiterjedésű volt. A testület tanácsa kizárólag nőkből állott, s joga volt a testület nevében pénzt felvenni — és személyes vagyonukkal kezeskedtek a kölcsönért.

Igy sok minden kiváltságuk volt a nőknek, a dolgozó, szerző nőknek. Testületileg ugyanazokat a jogokat élvezték mint a férfiak, úgy mint ezek képviselőket választottak tanácsaikból — községi gyülekezetekbe, a tartománygyülésbe és az országgyülésbe.

1789 vetet végett a női privilegiumoknak; a helyett hogy rendes uton hitták volna meg a testületeket az országgyülésre, kiadatott a parancs, hogy testületek szavazzanak a tartománygyülésel, a mi által a testületek tekintélyét megkárositották, őket a közönséges magányember niveaujára redukálva.

1791-ben a testületeket feloszlatták, 1906-ban, midőn Napoleon megteremtette a «conseil des Prud'hommes»-okat, az asszonyt, a kinek érdekeit e tanács hivatva volna képviselni, e tanács keretéből kifelejtették.

Hogy ha a történelem nemcsak arra való, hogy az ember a mult eseményeit szeme elé idézze s gyönyörködjék vagy keseregjen rajta, hanem hogy a multban elkövetett hibákból tanuljon, úgy igen melegen ajánlom a franczia és talán a más nemzetbeli nőknek hazájuk történetének lelkiismeretes tanulmányozását.

A franczia nők tanulhatják multjuk történetéből, hogy elveszti az asszony minden hatalmát, tekintélyét, ha más akar lenni mint nő. Férfi szerepet vitattak maguknak és e meddő vitatkozásban elvesztették női jogaikat, egy évezred vivmányait eljátszották egy nehány év alatt, talán örökre.

A Bastille ostromlói közt a legádázabb düh által a nők tüntek ki, a hirhedt «tricoleure»-ök mind nők voltak, a kikből minden emberi érzés kipusztult, a női méltóságról nem is szólva. És megrettentek a férfiak e féktelen szenvedély megnyilatkozására s megvontak a nőktől minden jogot és rabigába zárták nemzetük nőjeit.

Szemben a csőcselék ádáz dühével, magasztos példaként áll mindörökké a franczia arisztokrata nők elvhűsége s hősies elszántsága, a mivel sorra a vérpadra léptek — bájos délczeg fejeiket lehajtották a nyaktiló alá — de kegyelmet nem kértek, nem fogadtak el a mindhalálig megvetett csőcseléktől. Meghaltak némán, büszkén királyért, hazáért; nem kellett testvériség, egyenlőség azokkal, kik nemüket tetteik által örökre megbélyegezték.

S talán ezek az arisztokrata vértanunők is hozzá járultak ahhoz, hogy a forradalmi törvényhozás megvont minden jogot a nőtől. Mire volna képes egy minden jogot élvező, elvhű nő, hol állna meg vágyaival, merészségével, ha még a hóhértól, a vérpadtól sem riad vissza, ha azt az elkényeztetett, dédelgetett testet semmivel sem lehet megijeszteni, mert nálánál hatalmasabb a lélek.

És a franczia nők előtt becsukódott a jogok kapuja — csupán a kötelességek maradtak meg számukra. Victor Hugó igen szépen fejezi ezt ki egy Leon Richter-hez intézett levelében:

«a törvényhozó férfi hamisan terhelte meg az igazság mérlegét, magának minden jogot, a nőnek minden kötelességet adva osztályrészül».

Voltak sokan a kik kérték, követelték a nő teljes egyenjogosítását a férfival Théroigne de Méricourt Olympe de Gonges-zsal egyetemben leglelkesebb szószólói voltak ez eszmének, de minden ékesszólásuk kárba veszett. Olympe de Gonges kidolgozott egy 17 pontból álló javaslatot, mely részletezé mind azon jogot és szabadságot a mit a nőknek kiván. De nem ért el semmit, ha ezt nem vesszük eredménynek, hogy a modern franczia női mozgalom e programmot sajátjává tette s ép oly eredmény nélkül kéri és követeli annak teljesítését, mint a hogy kérte és követelte Olympe de Gonges.

Felbomlott a régi rendszer. Fel volt forgatva a közélet minden törvénye, szokása. Hivatalból detronizálva az Isten, elkergetve, kivégezve a nemzet szinejava, a düh, a vadállati kegyetlenség uralkodott és az parancsolt a kinek ökle erősebb volt szomszédjáénál. S midőn már kidühöngte volt magát a franczia nemzet s kimerülve, magával tehetetlenül tépelődött s egymás közt czivakodott, akkor jelent meg a vasmarkú Napoleon.

A régi törvény már nem kellett, az uj nem volt jó, hát csinált a franczia nemzetnek egy leg- és legujabb törvényt, a mely minden igénynek megfelel; t. i. tele van szép frázisokkal, ellentmondással és talán jogtalanságokkal is.

«Minden franczia egyenlő a törvény előtt». — Vive la France! milyen hangzatos szép frázis. Csak egy hibája van: nem igaz. A nő, a ki szintén franczia, a törvénytelen gyermek, a ki ugyanaz — ki vannak fosztva, kiátkozva, kitagadva. Ezek nemcsak, hogy nem francziák, de ugy látszik nem is emberek.

S bár volna annyi bátorsága annak a nagy multú nemzetnek bevallani bűneit, ne áltatná magát valótlanságokkal, lenne inkább faragatlan, nyers őszinteségében, mintsem sima, udvarias, de nem igaz.

A franczia női mozgalom indító oka nem az, mint Németországban: a vágy, az elérhetetlen vágyódás a továbbfejlődés jogá-

ért, mert ezt már megadták a nőnek: azaz, igaz hogy némely esetben megengedik a tanulást, de hogy ezen tanulmányait a nő értékesíthesse — azt megtagadják tőle. Ha asszonyok alkottak volna ilyen törvényeket, hogy mondaná mindenki: «persze, asszonytól logikát ki is várhatna» — mint a hogy senki sem várhatja kanári madarától, hogy fülemüle módra énekeljen; meglehet, hogy mégis előfordul, de mindig meglepetés lesz. De a férfiutól, a ki évezredeken át mást nem tesz, mint eszét logikus gondolkodásra szoktatja és fegyelmezi, meglepők az ilyen — mondjuk, tévedések. Mért engedik meg nőknek, hogy jogi pályára készüljenek ha azután, befejezett jogi tanulmányok után, tudásukat nem értékesithetik?

Itt van Jeanne Chanoin esete. Fényes eredménnyel tette le összes ügyvédi vizsgáit, mint akármelyik férfi tanulótársa s midőn kéri felvételét az ügyvédi kamrába — nagy az iszonyat a férfiak közt. Hogy gondolhat egy nő ily merészet, hogy belőle egy igazi ügyvéd lehetne, mintha csak férfi volna? Extra ordinaire, ces femmes. Pedig bocsánatot kérek, ez egyszer az asszonyé volt a logikusabb ész. Nem tételezhette föl, hogy fel akarják a férfiak őt ültetni s csak mulatságból tették le vele a vizsgákat?

De hát legjobbjaink is megbotlanak olykor, ezért a kis tévedésért kár annyi szót vesztegetni.

A franczia női mozgalom indító oka a harcz ez igazságtalanság ellen. Megadták a nőknek a jogot a tanulásra, megadták a jogot a kenyérkeresetre, megadták a jogot iparra, művészetre, csak arra az egyre nem, hogy két keze szerzeményét ő élvezze. Ezt az egy jogát megtagadták és megtagadják. Ha a franczia férj és nő közti jogviszonyról olvasok, mindig eszembe jutnak a viszonyok az orosz ur és a tulajdonát képező «lélek» közt. Tanitatja mesterségre, engedi akár művészi pályára is, de a kereset az uré s mindig a szegény «lélek» lábán a rabbilincs, egy merészebb szárnyalás s lerántja gazdája lánczainál fogva a földre. «Voltál művész, voltál úr, most menj haza faludba kocsisnak, favágónak». — A legnagyobb kultura a raffinált æsthetikai érzés s a legkezdetlegesebb lelki durvaság mily közeli rokonoknak látszanak olykor.

A franczia férjes nő a törvény előtt kiskorú számba megy.

Ugy látszik férjhez menetele által esze kevesebb lesz, egy szegény ügyefogyott gyámolatlan lény, a kit önmaga előtt meg kell védeni.

Hozománya fölött korlátlanul rendelkezik férje. Igaz, hogy hozományát bekebeleztetheti férje vagyonára, de ezen joga tulajdonképen a magyar «nesze semmi, fogd meg jól» ékes illusztrációja. Hozományával ura korlátlanul rendelkezhetik s nejének semmilyen elszámolással nem tartozik, természetesen a saját ügyéről sem köteles nejének elszámolni. Már most miként tudja a nő, mikor kellene gyermekei jövője biztosítása szempontjából biztositani a bekebelezett hozományát?

Különösen meglepő, hogy a franczia törvény a mely annyira élhetetlennek tekinti a férjes nőt, hogy önmaga előtt akarja megvédni, megadja neki azt az egy jogot, hogy önmagát mindenből kifoszthassa, azaz hogy férje javára ez egyedüli állítólagos biztosítékról, hozománya bekebelezéséről lemondjon.

«Minden házasság tartama alatt szerzett vagyon, közszerzemény. Rendelkezik a közszerzeménnyel a közösség természetes feje: a férj». Ez törvényczikk. Illusztráljuk az életből. Vegyünk egy mindennap előforduló esetet. Egy munkáspár, férj és nő éveken át jól élnek, szerez mind a kettő, a gyermekek szép számmal vannak. Egy napon a férj keresetéből egy garast sem ád többé a háztartáshoz, vagy végleg odahagyja családját s vadházasságra lép egy más nővel.

Az elhagyott nő keze munkájával tartja el önmagát s gyermekeit. Eddig az egészben semmi különös nincsen, előfordul mindenütt a világon. A különös franczia valami azonban most jön: egy szép napon beállit a férj s elveszi a felesége keresetét s azzal megint megy odább. Joga van hozzá, teheti, nincsen törvény, mely nejét megvédené.

Egy másik eset. Egy munkásházaspár együtt dolgozik, az asszony a *saját* keresetéből a mit megtakaríthat, takarékpénztárba teszi. Teheti, de ki onnan többé egy krajczárt sem vehet, férje irásbeli vagy szóbeli engedélye nélkül. Már most ha a férj iszákos, tékozló, a szegény asszony ujra védtelen, hiába volt minden igyekezete gyermekei számára valamit, biztosíthatni.

A 80-as évek kezdete óta számos egylet alakult a melynek czélja az asszonyokra sérelmes törvények megváltoztatása az asszonyok felszabadítása e méltatlan viszonyok alól, és sok más minden a mi mind ezzel összefügg. Eddig még igen kevés eredménnyel, elég ékesen szól azonban az asszonyi követelmények jogosult volta mellett azon tény, hogy már egy egész franczia férfi irói gárda létesült, a kik könyveikben czikkeikben követelik az asszony felszabadítását a rabigából.

A legelső igazi «Feministe» az öreg *Legouvé*. Nem az egekig magasztalt s mint az asszonyok főfő patronusa világgá kürtölt Michelet, a ki a nőről szóló irataiban csak egyet bizonyított be és ez az hogy: hiába van az embernek nagy műveltsége, kiváló esze ha az igazság keresése helyett az érzelgésben akar vigaszt lelni. — Igaz, kényelmesebb a fájó igazságokat rózsaszin fátyolokkal letakargatni s virágot hinteni a hazugság halmazra mintsem szembeszállni önmagával s keresve keresni az igazságot s ha végre megtaláltuk az igazságért küzdeni, dolgozni s ha kell meghalni érte, de őt soha meg nem tagadni.

Legouvé a második utat választotta. Könyvei mindegyike vigasztal és reményt nyujt, reményt arra a jobb jövőre, a melynek el kell jönnie a franczia nők számára is ha tudnak akarni. Én azt hiszem, hogy tudnak.

Az asszonyi követelések jogosultsága mellett küzd Louis Frank, a hires belga jogtudor, a kinek könyvét «Essai sur la condition politique de la femme», a párisi jogi facultás az első dijjal tüntette ki.

Ott vannak Leopold Lacour, Jules Bois és még sokan, a kik mind azt követelik: adjátok meg a nőnek az emberi jogot. És elég érdekes egy momentum ez a franczia női mozgalomban, hogy megtudták nyerni maguknak a nők a férfi intelligenczia szine-javát, a kik nyelvvel s tollal küzdenek nőelvtársaik ügye érdekében.

A 80-as évek kezdete óta alakult meg a szervezett franczia női mozgalom. Sok sok pártja és alosztálya van, de azért a pártok és szinárnyalatok közt a legmélyebb békesség uralkodik. Senkit meg nem szólnak azért, miért szolgálja az ügyet ilyen vagy olyan

formában, beérik azzal, ha az illető párt vagy személy egyáltalában szolgálja az ügyet.

Főbb egyletei az ügynek: La Solidarité des Femmes, le Groupe parlementaire des Droits des Femmes, l'Egalité, la Société pour l'Amélioration du sort des femmes et la revendication de ses droits, la Ligue Française pour le droit des femmes, l'Emancipation humaine, le Féminisme chrétien.

Ujságokat is adnak ki a különböző egyletek, ezek közt a női mozgalomra nézve számottevők a Párisban megjelenő: l'Avant-Courriére, la revue féministe, le féminisme chrétien, Bulletin de la Société pour l'amélioration du sort de la femme, le journal des femmes.

Legujabb vállalkozása a franczia nőknek «Fronde» czimű napilap, még pedig politikai napilap, a mit asszonyok szerkesztenek, irnak nyomtatnak, expediálnak s a hol asszonymunkás épen olyan fizetést kap, mint a hasonló vállalatoknál alkalmazott férfiak, a minek a következménye legelső sorban az lett, hogy a férfi könyvnyomdászok — persze kiméletből — figyelmeztették a hatóságokat, hogy az asszonyoknak meg van tiltva az éjjeli munka, a mire szerencsésen betiltották a nő nyomdászoknak az éjjeli munkát.

Különben én a «Fronde»-ot nem féltem. Nem hiába választották az alapitók a «Fronde» nevet, a mi franczia nyelven annyit jelent mint parittya. Multkor egy honi napilapunkban olvastam ugyan, hogy a «Fronde» szó annyit jelent mint revoluczió, mert valamikor Franciaországban volt egy politikai párt, a mely egy kis revoluczionalis excursiot rendezett és boszantotta ellenfeleit: és nagyon sajnálta az illető iró, hogy a nők ily hajmeresztő nevet választottak szende női munkásságuk czimének, de én azért mégis azt hiszem, hogy jól választották meg a nők e nevet. Eszembe jut az ótestamentom azon része a melyben szépen részletesen le van irva a kis Dávid pásztorfiu harcza az óriás Goliáthal. És diadalra mi segítette: «le fronde» a parittya.

Reméljük, hogy a franczia Dávidoknak is sikerülend az igazságtalanság Goliáthját, Napoleon remekművét, a Code Civilt

legyőzni s megszerezni maguknak a jogot saját verejtékükkel szerzett keresményükkel kezdhetni a mit akarnak.

Nem kell attól félni, a mit egy szellemdus germán egy német asszony-gyülekezeten ijesztő rémként oda állított. Wissen sie was die Frauen die die Emanzipation verlangen wollen — die wollen Männer werden. — Pedig dehogy akarnak, csak békében, csendben, nyugalomban akarnak az állatnál valamivel nagyobbra becsültetni s akarják az engedélyt saját édes gyermekeik életére befolyhatni, lelkét művelhetni s boldogítva boldogíthatni. Azt pedig csak szabad ember teheti, kivánom nekik tiszta szivemből e vágyuk mentől előbbi elérését.

Budapest. *Sulyok Ylda.*

DÁN- ÉS SVÉDORSZÁGI UTI BENYOMÁSOK.*

(Második és befejező közlemény).

Átmentünk a hidakon és fel a tulsó hegyes partra. Minden út egyengetve, az esések fölött szédítő magasságban, messze kinyuló függő folyosók. Alattunk a boszorkánykatlan, heves mérges munkában, tengernyi habban, csöppben. A vízre épített malmos gyárak a romantikát ugyan kissé leszállítják. A temérdek erő, mely ebben a megőrült vízben mozog, a gyár kerekeit hajtja és több ezer embert foglalkoztat. A hegyormon mélyen belátunk az egészen erdővel borított országba. Ezek a hires svéd erdők, a Skog. Egy lombos, majd tűleveles növényzöld tenger. Ez a jobb part kilátásával, festőien szép. Oda az üde magasságba, fenyves erdőillatba építettünk egy légvárat, magyar stilusban. Alig aludtunk, mert az éj világos maradt. Már négy órakor ismét át a partra, a hajnali kék ködben fürdő gyönyörű látványban ujra elmerülve. Csipős reggeli szél verte arczunkat a gátakon, mikor még egyszer ott lebegtünk a tajtékzó, örökre mozgó óriási meséjüket mormogó, fecsegő, dörgő vizek fölött. Visszatérve az alantas bal partra, mindig a már megnyugodott közvetlen folyó mellett, a sziklás üstös ösvényen haladtunk egészen a zsilipes csatornáig. Itt előtte való este először láttuk ezt a sajátságos menetet, kapuival, lassan haladó, emelkedő hajójával, honnan a szőke svéd kapitány olyan szivesen hívott meg a «Junó»-ja fedélzetére. Mi a «Slussvakt» (zsilipőrház) mellett, a szilárdan kiépült magas falas partról néztük a hajósok munkáját. Part és csatorna között tátongott a rés,

* Az első közlemény a megelőző füzetben van.

melyen a svéd utazók könnyen átugortak. Én bátortalanul néztem a merész szökéseket; ekkor a kapitány maga partra ugrik, úgyszólván felkap és bevisz a hajóra. A szállóig magukkal vittek a «Junón», mely Göteborg és a Wenerntó között közlekedik, így mindig belvizeken haladva egészen Stockholmig. Másnap a számlafizetésnél makacskodtam, mert annyi rum állott benne; mi nem ittunk rumot. De mikor «rum» szobát jelent, végre csak fizetnem kellett. A felszolgáló nők a szép svéd tájviseletben, finom arczbőrükkel, ezüstös bodros homlokfürtjeikkel folyton «knixelnek» és köszönnek és a mi fő, igen pontosan és kellemesen szolgálnak. A pályaudvaron fehér illatos, harmatos rózsát kaptunk üdvözletül egy ismeretlen svéd nőtől. Ezzel a költői reggeli ajándékkal indultunk tovább boldog magyar csevegésben, kényelmes puha kupéban.

Innen Norvégiába röpültünk, mely túlsugárzott minden egyéb élményünket és melyről még sokat lehetne mondani. Midőn a határt túlléptük, a Skarpsfoss, az első norvég vízesés, dörgő istenhozottal fogadott és nem hiába. Norvégiába az embert az istenek viszik jó kedvükben. Onnan már csak hazafelé visszatérőben értünk Stockholmba. Ezt a szép éjszaki védőasszonyt veszem tehát Svédhon képviselőjének, ezen ujra tudok lelkesülni és felmelegedni. Tudvalevő, hogy oda a lefolyt nyáron az érdekes ipar- és műkiállítás sok idegent vonzott, ezért előre gondba ejtett a lakáskérdés és valóban nem hiába. Este érkeztünk a fővárosba, a vonat tömve utasokkal. A megelőző állomásokon már ott találtuk a lakást hirdető czímsort és épen találomra akartunk választani, midőn egy emberke, még egészen fiú, megszólított. Ez a teremtéske egy kis fogalmat adott a svéd leleményességről és életrevalóságról, ha nem is épen kellemes módon. Minden nyelven, minden rábeszélő hangon akart meggyőzni, hogy csupán csak ő rá bízzuk magunkat. Én gyanus maradtam, mert a gyerek tolakodása annyira különbözött a norvég tartózkodástól; odaát is megkaptunk mindent, de nem erőszakolva. Hát itt más világ van, azt lehetett látni. Kis botjával hadonázva, kapaczitált a kis ügynök, a mi rajtunk kívül senkinek sem volt alkalmatlan; később láttuk, hogy a gyermekvilág egész Stockholmban keresetképes és jelentékenyen működik

a nyilvános forgalomban egészen érett modorban, komoly teljesítésben. A vonaton egy hölgy folyton figyelt magyar tanácskozásunkra. Végre megszólítván bennünket, azt állította, hogy beszédünket némiképen megértette volna, csakhogy nem tudja kitalálni, milyen nyelven beszélünk. Ő finn nő volt és így ő érthetőnek találta a dolgot. Ő is biztatott, hogy a gyerekkel menjünk; kár volt, mert olyan rosszul töltöttük az első stockholmi éjszakánkat, hogy korán reggel megindultam lakást keresni, mit a Klara Berggatan egy magánházánál megtaláltam. «Privada möblerada rum an trappa up». Az emeletet könnyen megmásztuk, de megalkudni szinte lehetetlen volt. Az egész szomszédságból hítták össze a svéd komákat, de mégis csak ujjainkkal, pénzdarabokkal végezhettük az alkut, mikor aztán jól és nyugalmasan laktunk némaságban. A boldog elhelyezés után azonnal bele indultunk a friss, üde reggelbe, midőn már talpon találtuk a stockholmiakat.

Stockholm gyönyörű fekvése mindenkit elragad. Hiábavaló dolog vele párhuzamot keresni akár Velenczével, Genuával, Genffel vagy Budapesttel. Stockholmot csak önmagával lehet összehasonlítani. Tegnér, az egyetlen világnagy svéd költő, még ezelőtt hatvan évvel egy erdő közepetti nagy kisvárosnak nevezte. Mennyi gyarapodás tehát. Ez a svéd szépség azóta nagy város lett, versenytársait túlszárnyalva modern vívmányokkal, mint közlekedés, világítás, távszólás, parkirozás; nem is szólva mintaszerű iskoláiról, hasznos különlegességeiről, a testegyenészet és gimnasztika tökéletességéről Zander vezetése alatt, — bizonyos svéd iparczikkekről, melyek az egész világon közkézen forognak, a Slöjd terjesztéséről és a zene általános kedveléséről. Az új muzeum gyűjtőhelye a sok kiváló ritkaságoknak. Ha való az, hogy az éjszaki népjellem fővonása az erő és a kitartás, úgy az fényesen beválik az aránylag oly rövid idő alatt összehordott műkincsek és régiségek gyűjtésével. De nem ezekért megyünk Stockholmba, hanem hogy fekvését és benső életét megfigyeljük. — Számtalan tengeri hajó, még számosabb gőzsalupp sorakozik a rakpartokon; ebben a félig szigetvárosban mindenütt kikötő képződik; a partokon végesvégig húzódnak az élelmi piaczok. A számtalan helyi hajók szakadatlanul

közvetítik a forgalmat Stockholm közeli és távoli környékére. Minden pontosan összevág, mint egy óramű. Senkisem kérdez, senki le nem késik. Saltsjöbadba és Drottningholmba például minden órába mehetnek, ezekre a svédeknek oly kedves kirándulóhelyekre. Minden hajón nagy betűkben az irány és idő. Beszállunk, «polett»-et fizetünk, kiszállásnál egy perselybe dobjuk, senki egy szót nem szól, mert a norvég után a svéd még mindig a leghallgatagabb nemzet a világon. Beszéd helyett inkább dohányt rág az öreg helyi hajóskapitány, mert hiszen ott is uralkodik a füstös szentháromság: röka, snusa, tugga; dohányozni, tubákot színi és dohányt rágni.

A svéd részegségében sem lármás, az utczákon minden ember csendesen és tökéletes jó modorban mozog. A munkások tisztességes ruhában mennek munkára. Bátran azt lehet mondani, hogy két jókedvű magyar ember gyakran hangosabban cselekszi a társalgást, mint félszáz svéd. Egészen különös a vendéglőbe lépés. Leszedik rólunk a felső ruhát, később visszahozzák — jegy nélkül, olyan barátságosan és méltóságosan, mintha meghivott vendégek lennénk. A nagy csend és a közönség, valamint a kiszolgáló személyzet magatartása mindenütt szembetünő. De azért beszélik, hogy ugyanez a közönség alkalomadtán nyers, sőt kihágóan tomboló tud lenni, ha politikai vagy szocziális szenvedélye fel van korbácsolva.

Stockholm még mindig a végtelen svéd erdőben rejlik, a mit ugyancsak a magaslatról látva bizonyíthatunk. Ez a Skog hajdanában a város kebeléig nyult. Épp így magaslanak a sziklák a város kellő közepén, daczára a sok repesztésnek, és ilyen sziklatetőkön városrészek vagy egyes épületek emelkednek ki a vizek felett. Ilyen orom előtt van a Katharina «hissen» is, mely arra szolgál, hogy a közlekedést az alsó várossal közvetítse, és melyen mi egy felejthetetlen estét töltöttünk. Szédítő gyorsasággal emelkedünk, szinte repülve a villamos óriás liften magasan a légbe, — egy vaslábu ballon captif. Fennen lebegünk a kikötő, a Mälartó és a házak sokasága fölött, egy pillantással körülfoghatjuk ezt a széles, csodás városi képet; ez a hissen egy ábrándos, csudákból összeszerzett

mese. Köröskörül a városrészek szigeten, vizen, parton; a Mälar-, a Sóstó, a templomok, paloták; különösen a Tessin pompás királyi palotája, a Riddarsholm-templom, a sok hajó, a kiállítás Kastellholmen, Kungsholmen szigetek, a Linné parkja, a sürgölődő embersokadalom mélyen lábainknál, mert a hissen a város szívében van. Mi kis magyarkák pedig ott fenn kényelmesen kávézunk. De eddig csak a fekete tinta rögzi meg az élettelen dolgokat, finom körvonalakat; de haj! a visszaemlékezés, jó öreg napunk minden pirárnyalatába mártja ezt a menyecske várost, valamennyi érdekes, festőien összevágó, ritka harmoniában egybeolvadó részleteivel. A levegő, a világítás, a leáldozó nap színskálájával, a nappali ragyogástól egészen az éj ködös homályáig lefokozódó árnyalataival. Különösen az esteli pirkadás. Rózsaszín, pirosas és aztán lángvörös minden. Az ég, az erdő, a csillámos víz és ez a boldogítóan szép város, mely oly kaczéran fürdik ebben az ifjító, szépítő áramban. Az ablakok szinte haragosan vetik vissza a fényt, csillognak, mint az aranylemez, hogy az üveget nem látni; a víz ugyanígy, egy fekvő rezgő aranytábla; az épületek homlokai, a fák koronái, a hajók árbóczai, mind belemártva az égi tündöklő fénybe, lassan átváltozva lilaszínűre, barnára, a szkandináv lég és nap büszke festőmodelljei. És ekkor mesélik, hogy ez télen százszorta szebb, mert akkor az éjszaki fény, a poláris nap a mesteraranyozó, és a jég, a hó a csillogó, — azért szeretnék én annyira ott lenni télen.

A stockholmi szobrok a hazai hőstörténelmet illusztrálják, különösen gyakran a meteorszerű tizenkettedik Károlyt, kit a svédek talán azért bámulnak annyira, mert az ő jelszava is az volt: fejjel a falnak, igazi svéd jellemvonás szerint. Föltüntek olyan szobrok is, melyeken semmiféle név vagy jelzés nem látszik, mi ugyancsak nagy nemzeti büszkeségre vall; a svéd az ő héroszait kívülről tudja, mi pedig a jelképes tartásról vagy korhű jelmezről ismerhettünk csak rá. Első sorban az uralkodók diszítik a tereket, csak aztán a tudomány emberei, Berzelius, Linné, Erikson. Költőszobor alig van, még Tegnérnek sincsen, bár az ő Frithjof-mondája az egész világon ismeretes. — A Linné-parkban, a hogy mi Linné iránti szeretetből neveztük a Humlegartent, még egyszer gyönyör-

ködtünk a leáldozó nap, eme leghatalmasabb illusztráló varázsmunkájában. Linné, virággal a kezében, remek virágszőnyeg fölé emelkedik. A csodaszép virágágyak Stockholm egyik nevezetessége. A botanika fejedelemura bámulatosan szép helyen áll, lábainál az allegorikus alakok, az állat-, növény-, ásvány-, orvostan. A svéd alkonyatos nap bűbájos ecsete valami földöntúli glóriába öltötte az átszellemült fejet. Ő, ki a növény titkos életét fürkészte, megleste, most olyan zöldelő virányos parkban áll, mely fekvésénél és világításánál fogva ritkítja párját. Itt fogadja a tudománya iránti hódolatot, mely különösen a szépen és gondosan ápolt környéken nyer kifejezést. Míg mi így megtettük regényesen szép esti sétánkat, mely oly mélyen véződött emlékünkbe, addig köröskörül felhangzott a zene, mert a svédnek sok zene kell. Késő este sok ezer ember ül a Königsgartenben vagy a Strömparterren. Az ilyen nyilvános helyekre a község számtalan padot állít, melyeken a boldog és megelégedett képű nép a közeli kávéházakból kihangzó zenét hallgatja. Az árnyékos fák alatt ülve, majd a kikötőre, majd a remek városra vagy a Mälarra esik tekintetünk, az örökösen ringó sirályokkal. Este ezer lámpa gyullad ki. Az emberek a széles lépcsőkön haladnak le a víz szélére, mindenütt ingyen élvezve kedves zenéjüket.

Stockholm sajátossága, hogy minden sétája, zöldelő virágos tere a város közepén van. Tulajdonképen a Königsgarten, a Humlepark, a régi temetők, Skepps- és Kastellholmen, minden rakodó partja nem más, mint sétahely, körülvéve házsorokkal és kikötőkkel, melyeket a számos sziget közötti víz képez, mert ezeken épül a város. Éjszakra vagy délre, nyugatra vagy keletre ki nem fogyunk a szépségből. Egyrészt a nagyszerű építmények, másrészt a hajóközlekedés imponál. Ha egyszer eltévedünk ebben az útvesztőben, azonnal valamely gőzsalupp elvisz czélunkhoz. De azért nem kell mindig sétálni, mert vannak csendes, gyönyörű pihenők is, a hol remekműveket állítottak fel. Mind bronzból, a zord éjszaknak megfelelőleg. A Königsgartenben Molin szép kútja Ägir leányaival és a Mälar folyamistenével. A Florahalmon Scheele, az éleny felfedezője úgy van ábrázolva, a hogy laboratoriumában kis széntűzhely fölé hajlik.

De a mi különösen szívemhez fűződött, az ugyan a Humleparkban egy csoport, a fősoroktól egy kissé félreesve. Egy genreszobor, a nagyapa. A legszebb dolog, a mit Stockholm plasztikában felmutat. A korán elhúnyt Peer Hasselberg műve, mely még a legújabb Baedeckerben sincs fölvéve. A toll ugyan nem írhatja le, a mi csak a szem részére készült. A szenvedő aggastyán és az öntudatlan gyermek amúgy is olyan megható ellentét; de még sohasem ragadtak meg ilyen mélyen megindító módon. A mint a nagyapa az egészen meztelen unokát karjaiban tartja, a mint ez háttal támaszkodva az öreg ember ölében nyugszik, mellét érintve, azt épen csak látni kell, hogy soha többé el ne felejtsük. Így tehát a Humlepark a legszebb norrmalmi séta, villákkal körülvéve; egyszersmind a gyermekek játszóhelye, mert a svéd a legnagyobb gyermekbarát.

A kiállítás kétszeresen érdekelt, mert összehasonlítást készültünk tenni a mienkkel; de már az úton hallottuk két hamburgi úrtól, hogy korántsem várjuk mi annak a hasonmását, mert a magyar kiállítás dicsőségesen szép volt. Hát ugyancsak egy kedves, jól rendezett, barátságos színes pavillonvároskát találtunk, a közepes országos kiállítások szokott keretében. Mindenek fölött a szép fekvése a viz körül, kikötő szélén, a kis hajók sokasága, parkirozása és a magas toronyból való kilátás, mely páratlan szép volt, emelték ki a szokásos arányokból. Mi főleg szkandináv különlegességeket kerestünk, mit a Nansen éjszaksarki útjáról hazahozott és nemzeti ereklyeként megőrzött tárgyakban, a turista pavillonban, a svéd fürdőben, a Zander pavillonban, a Slöjd iskolák kiállításában, a kulturpavillonban, a biologiske muzeumban és nem csekély részben a kiállított hadi és egyéb felszerelt tengeri hajókban megtaláltunk. Ellenben a sablonos iparcsarnokban nem láttunk felötlőt, sőt a felhalmozott tárgyakat ízlés és eleganczia dolgában hátrábban találtuk az általánosan ismert nemzetközi czikkeknél. Itt főleg a gyönyörű szép svéd leányok nemzeti viseletben vonzottak. Ezekből hamarosan össze lehetett volna állítani egy svéd szépségversenyt. Vakító bőrük, sugárzó kék szemük, szőke hajuk, magas termetük, diszkrét tartásuk, szinte előkelő viseletük leg-

jobban bilincseltek le, úgy hogy végre egész kaczérkodást folytattam egyikkel-másikkal, ki pajkosan mosolyogva viszonozta. Különösen egy magas termetű, hajlékony sugár leány olyan tökéletes szép volt tarka svéd öltönyében és főkötőjében, hogy arczmását mutatványképen szívesen elhoztam volna magammal. Sokáig néztem a turista-pavillon pénztárosnőjét is, ki a tourniquet csavarját hajtotta; mint egy kis herczeglány, olyan finom előkelőség ömlött el rajta, olyan méltóságosan hajtotta meg magát, minden belépőnek egy «tag»-ot bólintva, olyan komoly és büszke öntudatosság rajzolódott gyöngéd vonásain. A kiállításban úgy, mint a városban a nők, még inkább mint Norvégiában, végzik a nyilvános munkát; meglepő számmal és ügyességgel a leánygyermekek, a tizenkéttizennégy évesek is, kik gyakran egyes-egyedül ellátják az eladást. Mikor pénzváltásra mentünk reggel, azzal várattak, hogy a főnöknél vannak a kulcsok, ki még nincs itt. Tíz óra felé jött csak, mert a nagy üzletekben későn kezdődik a forgalom, és ekkor is egy szép, legfeljebb tizennyolcz éves leány jött, ki a pénztárt nyitotta, pénzünket elszámolta és nyugodt, kész ügyességgel végezett a többi tőzsdei várakozókkal is. Így a fénykép-, ékszer- és könyvkereskedésben is. Ezért a kiállításban is ők dominálnak; még az evezősök között is, a kik a közönséget a csodabarlangba vitték.

A Nansen-csoport a legértékesebb volt az iparcsarnokban, mert állott ugyanabból a bőrrel bevont kajak lélekvesztő csolnakból, fegyverekből, expediczió-eszközökből, hálókból, melyek csakugyan vele voltak az életküzdelmes legmagasabb éjszakon. Hű kutyái kitömve, bundái, bőrfőkötői, a megmaradt conservek és italos palaczkok a Framról, és ez e híres egyéni hajó sok ábrázolásban. A szerfelett érdekes csoport vashálóval volt különítve, de különös őrizet alatt nem állott; itt rábízták ezt a ritka nemzeti klenodiumot a svéd becsületességre és valóban nem hiába; én pedig féltettem az angoloktól, kik ismert gyűjtési mániájukban akár a melosi Venus orrhegyét is zsebre dugják, ha tehetik.

A turista-pavillonban az éjszakon szokásos szkifutás, mindennemü korcsolyázás, különösen a vitorlás korcsolyázás, jégenlejtés és halászat vált ki. A halászat különben, mely az egész fél-

szigeten oly fontos és döntő, hogy az országoknak megadja a maga különös voltát, és a tengerészet nem voltak eléggé feltüntetve, kivévén a bálnahalászatot, melyet számos képen és csoportban láttunk. Ezt elébb ágyukkal és csak aztán harpunnal végzik. — A biologiske museum igen szépen felgyűjtötte és festőien csoportosította különösen az éjszaki madárvilágot gyönyörű példányokban és tökéletes áttekintésben, különösen a vízi madarak hatalmas csoportjait; hiszen egész szigetek és tengerpartok szolgálnak fészekhelyül millió és millió madárnak, mint a híres Stappene, az éjszaki Kap felé.

A női fürdőbe, mely a kiállítás területén csak annak tartamára épült, azonnal bevezettek. Orosz fürdőnek nevezték és találtam egy gőzfürdőt padokkal, kádakkal és ismét a minden mezt nélkülöző, most felnőtt fürdőző hölgyeket, kiket zavarba sem ejtett az én belépésem a fürdős asszony kiséretében. Barátságos mosollyal fogadták az idegen jövevényt ezek a valóban megedzett sportladiek.

A kulturpavillonban a főrészt az iskolák és a tornászat foglalták el. Az iskolák és kiállított munkáik körülbelül ugyanazt a képet nyújtották, mint nálunk, csak a Slöjd képezett hatalmas nemzeti különbséget. Minden város, minden falu képviseletében láttuk a gyermekmunkákat, a műhelyeket ábrázoló képeket, a munkánál felvett gyermekekkel, számokban kitett kimutatásokat. Minden házi ipari czikk, sőt mesterségek, a kézi ügyesség sokszoros, változó alakjai fel vannak karolva. A leányok fonásban, szövésben, varrásban, különböző tűmunkákkal sorakoznak; a fiúk esztergályos-, könyvkötő-, műlakatos- és faragó munkákkal. Leginkább a középiskolai kort találtuk képviselve, körülbelül nyolcz évet övező időben. Erőteljes gyermekalakok, vidám, buzgó munkánál. Kézimunkát végez minden gyermek az iskolában és így sokan vezettetnek az ipar és kézművesség sikeres mezejére, kik csupán elméleti oktatás mellett csak szaporítanák az alkalmazást hiába keresők számát. Svédhon északi része még olyan kevéssé népes, hogy a kivándorlók szép számot tevő összege még ott találhatja majd a megélhetést, — első sorban az ügyes, tanultabb

munkások. Örömest néztem a felgyürt ujjú, bőrkötényes, bizonyára kipirult arczú fiúkat, például az agyagmunkában képezve a szegfűt, liliomot, retket. Ezekből egyszersmind kiválhatnak a majdani svéd Fadruszok. A városi gyereknek csak előnyére válik, ha ilyen vidám műhelyben kissé kigyúrhatja, kigyalolhatja magából a sok ónyelvű regulát és egészséges mozgásban olyan kézi ügyességre tesz szert, melynek még, ki tudja milyen fontos hasznát veheti. És a mellett az igazi nép- és munkásbecsülést megtanulja, minek magasabb társadalmi és erkölcsi fontossága van. A falusi slöjdben viszont megtanítják a leendő gazdát, hogy házi és mezei eszközeit maga készítse, a leányokat hasznos és szép házi iparra és szükséges kézi munkákra oktatják.

Így a Zander-torna. Messzeszóló magas betűs felírás hívja a látogatót a svéd gimnasztika csarnokába, melyben a rendes gyermektornázás és orthopædia mellett, a sok csudálatos, furfangos gyógytornakészülékeket mutatják be. Ebben a teremben találtuk saját fényes magyar Zander-intézetünk fényképeit is; vezetője Zandernál tanulmányozta hosszasabban az eljárást, most sikeresen alkalmazza itthon. — Minden készülék el volt foglalva, mert a látogatók gyakorlott fogással próbálgatják az aczéleszközöket. Minden egyes tag számára, valamint az egész test részére készültek ezek a geniális érczdoktorok. Tagemelés, nyújtás, hajlás, ringás, súlyemelés; lélegzési, rezgő, ütő, verő, csavaró, hajtó készülékek. Azok a svédek úgy ültek rajta, hogy azonnal meglátszott, mennyire ismerik általánosan a gyakorlatot. Náluk az iskolák, a munkásegyesületek, a kórházak, szegény és gazdag használja sok betegség, tespedés, petyhüdtség, izom- vagy ideggyengeség ellen, ferdítő bajok után, a munkásbalesetekben, szellemi és hivatási kimerülésben, és így Zander nagy jótevőnek bizonyult; most már az ő útmutatása szerint Svédországon kívül is mindenütt rendezik be hatóságok, testületek és magánvállalkozók ezeket az áldásos intézeteket, melyek annyiban fokozzák az egészséges erőt, ruganyossá változtatják a fásult, fáradt szerveket.

A működtetés meglepően gazdag volt. Sok szépet nyújtott, de ismét az általános mértéket túl nem haladta. Új eszméket sem

tüntetett fel, ha csak annak nem veszszük a modern tendenciát, polémiát vásznon és márványban. Itt is fejtegetnek, bizonyítanak. Így egy túlnagy gipszminta vonta magára figyelmemet. Egy végtelen komoly, szinte komor csoport. Egy hatalmas méretű emberpár, a mint a természet méhéből ered; — a kifejezéses vonások, persze azok visszatükrözték a nagy tusát, melyet megindítottunk férfi és nő közötti egyenjogúság miatt. A művész némán és mégis oly beszédesen igyekszik bebizonyítani, hogy ah! ez az egyenlőség lehetetlen. Az izmos férfi előtt egész testével hozzáfeszítve áll a nő. Magasabb a férfialak, nagyobb a feje, domborúbb a homloka, izmosabb a karja, tenyeresebb a keze; — a négy kéz és láb bilincskötelékben egymáshoz fűzve, nő és férfi egy; — de a nő arczán a komor ellenszegülés, a komoly kiszabadulási vágy, míg a férfi erőteljesen és elszántan fogva tartja. Mintha szólna így: «lásd, kisebb vagy, gyöngébb is, apró fejeddel, puha gömbölyű testeddel hiába vergődsz, a természet mégis csak alárendeltnek teremtett, mert én vagyok a te védőurad, fentartód; engem a természet arányban, méretben föléd rendelt, mi ketten ugyan egyet alkotunk, de te magadban sohasem egy felet». — Mindkét nembeli arczon a nemes szellemi faj jelentős finom vonása; a férfi szelid, határozott, mintegy szeretetteljes fölénynyel, a nő ellenszegülő gondolkodásban, mely barázdát von szép homlokára. Ime szinte egy ibseni probléma.

Az egész kiállítás nagyjában kedves képet nyújtott és bizonyította, hogy fenn az éjszakon is a mindent nivelláló újkor elsimítja a népek külön sajátos eredetiségét. Befejezem a kis svéd szemlémet ismét Passargeval, ki Norvégián kívül páros országát is olyan alaposan és szeretettel ismerteti. A svéd városok jellemzésére felhozza: Stockholmban azt kérdik: mi valaki, Götaborgban mije van, Upsalában mit tud, Grennában, a nyugdijasok városában, mi volt. A svéd ember jellemzésére pedig a következő beszélgetést, mit egy hajóutazáson hallott. Egyik utazó mondotta: szeretném a vendéglősöket és pinczéseket Svédhonba küldeni, hogy tanuljanak főzést, magatartást és udvariasságot. Egy másik mondta: Svédhon a jó és olcsó zene hazája. Egy harmadik: sehol sincs annyi finom-

ság; a negyedik: sehol nem isznak annyit, az ötödik: de seholsem hatnak annyira a fényűzés és dorbézolás ellen. A hatodik: a svédek Európa legszeretetreméltóbb népsége, de a legkönnyelműbb is, — a mit azzal vitattak el, hogy könnyelműsége épen szeretetreméltóságából folyik. Egy norsk-norsk, azaz ultranorvég azt jegyezte meg: ha egy svédnek semmije sincsen, hamarosan nehány száz koronát kölcsönöz magának egy reggelire, de a kölcsönadót is meghívja hozzá. Még azt is felhozták, hogy a svéd komor, mint minden germán. Így különböztek a vélemények, de egyben megegyeztek, hogy seholsem utazik az ember oly kedélyesen, kellemesen, örvendetesen és hasznosan, mint Svédországban. Az angol ezt úgy jelzi: «comfortable», a dán «behágelig», a svéd «mycket rolig». Svédhon bizonyos tekintetben még ifjú ország, a mi p. o. Németország ezelőtt száz esztendővel volt; azonban az ifjúság mindig vonzóbb, és ebben rejlik a svéd utazás főbájossága.

Budapest. *Vidéky Apollónia.*

EGYSZERŰ FIZIKAI KISÉRLETEK.

Midőn egy alkalommal átnéztem és összehasonlítottam a polgári és felsőbb leányiskolák számára készült régibb és újabb keletü fizikai tankönyveket, a félreismerhetetlen haladás mellett feltünt nekem, hogy a megbeszélt kisérletek, leírt fizikai eszközök dolgában a régebbi és újabb könyvek között különbség alig van; mintha a kisérleteket illetőleg javítás, módosítás, haladás nem is léteznék.

Ezzel nem akarom azt jelezni, hogy újabb könyvekbe mindenáron új és módosított kisérleteket kell fölvenni. Ha valamely régebbi fizikai eszköz és kisérleti elrendezés *teljesen* megfelel, kár volna helyette mást alkalmazni. Csakhogy ez nem állítható minden régebbi kisérletről. A kik a régebbi eszközöket kigondolták, megszerkesztették, nem törekedtek mindig arra, hogy valamely tüneményt egyszerre sok egyén számára tegyék láthatóvá és megfigyelhetővé. Az eszköz lehet egészen jó, sőt kifogástalan, de ha a vele előtüntethető jelenséget csak egy-két ember láthatja közelből, osztálytanítás szempontjából kevésbbé értékes, mint az olyan műszer, melylyel ugyanazt a dolgot egyszerre sok egyénnek, pl. valamely népes osztálynak lehet bemutatni.

Az ilyen kisérleti elrendezésekre való törekvés létezéséről bárki meggyőződhetik, ha az utóbbi években megjelent fizikai folyóiratokat átvizsgálja. Szinte túlzásba is viszik a dolgot, a mennyiben egy és ugyanazon jelenség szemléltetésére 8—10 féle elrendezést is ajánlanak, a mi nyilván fölösleges. De az alapgondolat helyes. A kisebbfoku iskolákban, a hol a fizikai tüneményeket nem precizió-műszerekkel, nem mennyiségtani apparátus fölhasználásával, hanem csak szemléltetés czéljából mutatják be,

megbecsülhetetlen előnyük van azon kisérleteknek, a melyek lefolyását az egész osztály egyszerre láthatja, a nélkül, hogy bárkinek mozdulnia kellene helyéből.

Ez a körülmény indított arra, hogy fizikai folyóiratok nyomán néhány egyszerű, de kipróbált és jó kisérletet közöljek, ezúttal az optika köréből. Talán akadnak e folyóirat t. olvasói közül, kik egyiket vagy másikat fölhasználhatják.

*

A fény egyenesvonalú terjedését a szoba poros levegőjében elég jól látni, főleg ha napsugarak hatolnak be sötétített szobába valami kis nyiláson vagy vékony résen. A visszaverődés- és töréskor mutatkozó irányváltozást már bajosabb tisztán fölismerni, főleg ha napsugár hiján mesterséges fényforrásra szorulunk; erre pedig ugyancsak elégszer van eset. Ilyenkor a következő egyszerű módon segíthetünk a bajon. Fényforrásunk, pl. 8-as vagy 12-es számú lapos égővel ellátott patroleumlámpa széles lángja elé vízszintes réssel biró átlátszatlan ernyőt állítunk. A résen át vízszintes, széles fénynyaláb hatol át, melyet alkalmasan felállított nagyobb gyújtólencsével éles képpé egyesíthetünk. Az így keletkező, élesen határolt és vízszintes sugárszalag útjába függélyes fehér ernyőt (kartonlapot) állítunk, úgy hogy ez a sugárszalagot hosszában messe. A fény útja az ernyőn élesen lerajzolódik és messziről is jól látható. Ha most a fénynyaláb útjába tükröt tartunk, mely a beeső fény irányára ferdén áll, a visszavert fénynyaláb az ernyőn teljesen tisztán kivehető. Hogy a beeső és visszavert sugár a beesési merőlegessel egyenlő szöget alkot, azt könnyen kimutathatjuk, ha a sugárnyalábot metsző ernyőre nagy kört rajzolunk, melyen 5—5 vagy esetleg 10—10 foknyi közöket feltüntető beosztás van. A kör középpontján átfurjuk az ernyőt és ezen át vékony fém- vagy fapálczikát dugunk, merőlegesen az ernyőre. A pálczikára a végén kis síktükröt ragasztunk, úgy hogy az szintén merőlegesen álljon az ernyőn. Ha a fényszalag útját, mielőtt a tükröt érte volna, 0°-al jelöljük, a visszaverődési szöget a körön könnyű felismerni.

A sugaraknak ilyen metszése az ernyő síkjával sok esetben használható. Ha pl. a kör középpontján átmenő tengelyre tükör helyett tömör üvegből való félhenger van erősítve, melynek sík és hengeres felülete gondosan van fényesre csiszolva, akkor az üvegben végbemenő fénytörést lehet igen tisztán kimutatni. Az ezen czélra használható üveg félhengert házilag alig lehet előállítani, de a készülék igen gondos és csinos kivitelben készen kapható (kb. 22 frtért). Ha a fénysugárnak levegőből üvegbe való behatolását és ottani törését akarjuk bemutatni, a beeső sugarat a sík határlap középpontjában engedjük ferdén a sík lapra esni. (A sík határlap középpontja összeesik a beosztott körlap középpontjával, a hengeres lap kerülete concentrikus a beosztott körrel.) Ha viszont a fénysugárnak üvegből levegőbe való átmenetelét és ekkor beálló törését akarjuk feltüntetni, a beeső sugarat a hengeres felületre irányítjuk, a honnan, sugár irányában, töretlenül megy át az üveganyagon, míg a sík lap határán törést szenved.

A mi a fénysugárnak vízben való törését illeti, ennek feltüntetésére sokféle eszközt gondoltak ki. Ezek közül kettőt czélszerű lesz fölemlíteni. Sima és lehetőleg tiszta (hólyagmentes) üveglemezekből függélyes oldalfalakkal biró víztartót készíttetünk. A téglaalakú tartó lehet kb. 30 cm. hosszú, 12—15 cm. széles és 15 cm. magas. Az alaplap és az oldallapokat tartó bordák lehetnek bádogból; a fő az, hogy a szemközt levő párhuzamos oldallapok lehetőleg síma síklapok (planparallel lemezek) legyenek. A tartóhoz még egy fehérre festett bádoglemezt készíttetünk, mely a hosszanti oldallap méreteivel egyező.

A víztartót kb. a magasság $^2/_3$ részeig vízzel töltjük meg s ebbe néhány csepp tejet, vagy kevés kénsavas chinint, vagy egy-két darabka vadgesztenyefa-kérget teszünk, hogy a fénysugár útját a vízben jól lehessen látni; néhány csepp vörös tinta (Metall-Tinte) is czélszerű. A víztartót így előkészítve, a föntebbi módon előállított vízszintes fénynyaláb útjába állítjuk, de úgy, hogy a szemlélőre nézve hátsó hosszanti oldalfalhoz tett fehér bádoglemez a fénynyalábot messe. Hogy a fény ferdén essék a víz felületére, kis síktükröt tartunk a sugárnyaláb útjába, hogy a kádba a tükörtől

visszavert fény jusson. A tükör forgatásával a fénysugárnak tetszésszerinti irányt adhatunk. A töréskor bekövetkező irányváltozás rendkívül tisztán látható távolabbról is.

Megjegyzem, hogy a mit így szóval hosszadalmasan kell körülírni, a kivitelben rendkívül egyszerű. Ha a törési szög nagyságát is fel akarjuk tüntetni, ezt úgy érhetjük el, hogy a fehér bádoglapra kört rajzolunk, melyet fok-osztályzattal látunk el. A vízmagasságot úgy választjuk, hogy a víz szine a kör vízszintes átmérője legyen, függélyes átmérőt pedig rajzolunk. Ha aztán a fénynyalábot úgy irányítjuk, hogy a beesési pont a kör középpontjával összeessék, akkor a rajzolt függélyes átmérő az ú. n. beesési merőleges, a beesési és törési szöget pedig rögtön leolvashatjuk.

Lényegileg ez a berendezés jut érvényre a «Tyndall-féle fénytörési készülék» neve alatt kapható készüléknél, melyet ujabb tankönyveink is megemlítenek. Ezen műszer dobalakú víztartó, melynek egyik köralakú sík határlapja üvegből való; a többi határlap belül fehérre festett bádogból való. A fényt forgatható tükör veti a vízzel félig megtöltött tartóba; bent a víz alatt szintén van forgatható tükör, melyet akkor használnak fel, midőn a fény teljes visszaverődését akarják bemutatni. Erre a czélra a készülék csakugyan igen czélszerű, de erre az említett üvegkádat is épen olyan jól lehet felhasználni, ha valamely kis fémdarabra (pl. mérleghez való kis súlyra) viaszszal kis tükröt ragasztunk s ezt a kád fenekére állítjuk. Az üvegkádnak még más esetekben is igen jól lehet hasznát venni. Ha pl. a lencsék működését akarjuk bemutatni, a gyűjtőlencsét elhagyó sugárkúpot alig lehet szebben láthatóvá tenni, mint a fluorizálóvá tett vízzel telt üvegkádban. Ha a kád elég hosszú, több lencsét is lehet a vízbe mártva tartani s így a lencsék együttes hatását kimutatni. Ilyen esetben a fénynyalábot köralakú nyiláson bocsátjuk a vízben levő első lencsére s ezzel a gyújtópont helyzetét lehet jól megállapítani. Nagyobb méretű üveglencsével szépen ki lehet mutatni, hogy a lencse széléhez közel átmenő sugarak a lencse mögött hamarább egyesülnek, mint a lencse közepe táján átmenők. E végből a lencse nagy-

ságával megegyező körlapot vágunk kartonból s négy kerek kis nyilást szúrunk ki pl. vékony parafafuróval. Ezek közül kettő-kettő diametrálisan szemben van egymással, csakhogy az egyik pár a kartonlap szélén, a másik pár közel a közepéhez. Ha ezt a lapot mint diafragmát használjuk, négy vékony sugárnyaláb esik a kartonlap mögött levő gyüjtőlencsére s a sugarak egyesülési pontja helyett két ilyen pontot kapunk. Ha a különböző szinü sugarak különböző mérvü törését akarjuk bemutatni, vörös, illetve kék üveglapon engedjük át a fényt, mielőtt a lencsére esnék.

Legjobb, ha a lencse nagyságával megegyező üvegkörlapot használhatunk, mely olyképen van négy negyedre osztva, hogy vörös és kék sectorok váltakozzanak. Az átmenő fényt olyan kartonlapra tereljük, melyen mindenik szines sectornak egy-egy kerek nyilás felel meg. A kék sugarak egyesülési pontja közelebb van a lencséhez, mint a vöröseké. Az utóbbi két kisérlet tulajdonképen már túlmegy a felsőbb leányiskolák tananyagán és inkább csak példa kedvéért hoztam fel az üvegkád felhasználását illetőleg. Ezekhez napfény szükséges.

Hogy a vízből levegőbe átmenő fénysugár törését feltüntethessük, következőképen járhatunk el: Függélyes oldalfallal biró, körülbelül 20—22 cm. átmérőjü, 12 cm. magas, kerek üvegcsészét üveglemezzel két egyenlő részre osztunk. Az üveglemez közepén függélyes rést hagyunk, különben egész felületén átlátszatlanná teszszük.

A lemezt üveges-kittel megrögzítjük. Az egyik rekeszt a magasság $^2/_3$ részeig vízzel töltjük meg, az üresen hagyott rekesz külső falát pedig vízben áztatott krétaporral (krétatejjel) vonjuk be. Ezzel az üveg áttetszővé lett s a résen átmenő fénynyaláb rajta élesen látszik. A további eljárás nem is igen szorul magyarázatra. A fényforrásból jövő sugárnyalábot függélyes résen át engedjük a vizet tartalmazó rekesz tiszta falára s az edényt úgy állítjuk fel, hogy a bádoglemezre először merőlegesen essék a fénynyaláb. Ekkor a levegőn átmenő fénynyaláb a vizen átmenő részszel egy vonalt alkot. Ha a beeső fénynyaláb ferdén esik a határfelületre, a fénynek levegőn és vizen átmenő része különválik és a merőle-

gestől való törés tisztán kimutatható. Világos, hogy az edényt fordítva is lehet használni. A krétatej-bevonatot nedves posztóval letöröljük és a másik rekesz külső falát vonjuk be a krétatejjel, hogy a levegőből a vízbe menő fénynyaláb törését láthassuk. Ha az üvegedény külső falát körülragasztott papirszalagon fok-osztályzattal látjuk el, a szögeket meg is mérhetjük.

A fényvisszaverődésre vonatkozólag még megemlítem, hogy a sugárnyalábnak ernyővel való hosszanti metszése a gömbtükrök működésének magyarázatánál is jól fölhasználható. T. i. föl lehet tüntetni, hogy a homorú vagy domború tükör rendkívül sok apró síktükörből keletkezettnek tekinthető. Sík tükörből körülbelül 5 cm hosszú és 5 mm. széles szalagokat vágatunk s ezeket egymással párhuzamosan jól hajlítható lemezpapirosra ragasztjuk, olyformán, hogy az egyes tükörszalagok között körülbelül 10 mm-nyi köz maradjon. Egy összefüggő sík tükörlap helyett tehát egymással párhuzamosan elhelyezett félkörsávokat használunk. Ha az így előkészített lemezt *síklap* gyanánt állítjuk fel és reá fénynyalábot bocsátunk, a visszavert fénysugarak mind párhuzamosak lesznek. Ha a lemezt görbítjük és a tükrök a *domború* felületet képezik, a visszavert fénysugarak széttartókká lesznek, ellenben összetartókká válnak, ha a tükörsávok *homorú* felületet alkotnak. A «szóró»- és «gyűjtőtükör» elnevezés ezzel jól indokolható és a gyújtópont keletkezése is közvetlenül szemléltethető.

Az itt leírt kísérletek nem újak, de a mennyiben tankönyveinkbe még föl nem vétettek, czélszerűnek véltem közlésüket. A ki kellő elővigyázattal végzi őket, igazat fog nekem abban adni, hogy a megbeszélt dolgokat így jobban lehet szemléltetni, mint a tankönyvekben leirt szokásos eljárással.

Budapest. *Csemez József.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Képesített óvónők felvétele a tanítónőképzőkbe. A m. kir. vallás és közoktatási miniszter 1898. évi 26152. szám alatt a következő rendeletet bocsátotta ki e tárgyban: «Mult évi ápr. hó 10-én 21735. sz. a. kelt rendeletemmel megengedtem, hogy képesített, de szolgálatba még nem lépett kisdedóvónők, ha életkoruk 18-ik évét még túl nem haladták, a tanítónő-képzőintézet III. osztályába rendes tanulóknak felvétessenek.

Minthogy azonban a kétféle képzőintézet tantervei sok tekintetben eltérnek egymástól: az osztálytanítás normális menetének biztosítása kivánatossá teszi, hogy az ily óvónők az I. és II. évfolyam tantárgykülönbözetétől vizsgálatra köteleztessenek, s csak ennek sikeres megállása után legyenek a tanítóképző-intézetbe felvehetők.

Tudomás és további eljárás végett értesítem azért a királyi tanfelügyelőséget, hogy az 1898—9. tanévtől kezdve az óvónőknek a tanítóképző-intézetekbe leendő felvételét csak az alább felsorolt tanterv különbözetből sikerrel teendő felvételi vizsgálat alapján engedem meg.

*

Felvételek az elemi tanítónő-képzőintézetekbe. A polgári leányiskoláknak régi és teljesen jogosult sérelme, hogy az iskoláikból kikerült leányokat jeles bizonyítványaik daczára felvételi vizsgálatoknak vetik alá. Legutóbb a *Felső nép és polg. iskolai Közlöny* szólalt fel a polg. leányiskolák tekintélyét sértő eme gyakorlat ellen. Az elemi tanítónő-képzőintézet felvételei ellen nekünk más tekintetben van panaszunk. A felvételi vizsgálatot, mi nem a polg. iskolai bizonyítványok ellenőrzésére szolgáló eljárásnak tekintjük. A tanítói arravalóság sok olyan tulajdonságtól függ, a mit a bizonyítványokban kitüntetni, osztályozni nem lehet. Teljesen jogosult, hogy az elemi képzők személyes érintkezés alkalmával szerzett tapasztalataik által is igyekeznek a felvétel sok felelősséggel járó munkáját eredményesebbé tenni. Sokkal nagyobb baj szerintünk, hogy a tanítónő-képzőintézetekbe való tanulást az utóbbi években tetemesen megdrágították. A törvény értelmében a tanítónő-képzőintézet növendékei «*lehetőleg mind benlakók és ingyenesek*». A felvételnél a tanítók gyermekeire és árváira tekintettel kell lenni. Ezzel szemben azt látjuk a hivatalos felvételi pályázatokból, hogy egy-egy intézetben az első osztályba csupán 1—1 ingyenes növendéket fognak felvenni. Ki vannak tehát előre is zárva a szegénysorsú,

árva gyermekek — még ha tehetségesek is. Mert 2—300 frtot fizetőt épen a tanítók és tisztviselők gyermekei között keveset találunk. A közoktatási miniszter úr jóakaratú intézkedése csekély költséggel segíthetne e bajon.

*

A német női mozgalomról érdekes és tanulságos czikket találunk a «Blätter für literarische Unterhaltung» f. évi 14. és 15-ik számaiban *Necker Móricz* tollából. A legkiválóbb irodalmi művekből vett idézetekből mutatja be a nőkérdés jelen állapotáról fennálló nézeteket. Még mindig vannak hivei annak a felfogásnak, hogy a nő helyzetén változtatni veszedelem: «maradjon minden a régiben». Ez elvet képviseli *Better F.* «Mann und Weib» czímű 1897-ben (Bielfeldben, Belhagen u. Klasingnál) megjelent műve. Míg a kérdést kimerítően tárgyaló, a nő felszabadításáért küzdő kiválóbb művekül jelöli meg a következőket: *Cohn Gusztáv* «Die deutsche Frauenbewegung» (Berlin, Gebrüder Paetel 1896. 4-m.). *Minna Cauer* «Die Frau in XIX. Jahrhundert». (Berlin, Siegf. Cronbach 1898. 1-m. 50 Pf.) *Helene Richter* «Mary Wollstonecraft, die Verfechterin der Rechte der Frau». (Bécs, Carl Konegen 1897. 1-m. 50 Pf.) — Necker idézett czikkében rövid áttekintést nyujt a nőkérdés történetéről is. A legfontosabb mozzanatnak tartja az 1865-ik évben *Lipcsében* tartott első nőkongresszust, melyen a következő fontos határozatot mondták ki: «Az első német női értekezlet bezárása alkalmából kimondjuk, hogy a *munkát*, melyen az egész új társadalomnak fel kell épülnie, a női nem *kötelességének* tekintjük s ezért *jogot* tartunk a munkára és szükségesnek nyilvánítjuk, hogy a nők munkájának útjában álló akadályokat eltávolítsák». — A mai küzdők közül sokan túllőnek a czélon. Ezek között említi a czikkírója *Elise Ichenhaeusert* «Die politische Gleichberechtigung der Frauen» czímű művével, (Berlin, Carl Duncker 1898, 1-m. 50 Pf.), melynek túlzásain mosolyog az író, noha maga részéről vallja, hogy: «A nőkérdés nem csupán a nagy szocziális kérdésnek része, hanem sokkal inkább a míveltség (a kultura) kérdése. Azért a nők azon törekvését, hogy részt akarnak venni a társadalmi, a tudományos és kulturális munkában, minden mértékadó tényezőnek, támogatnia kell. *Ez a «kultura követelménye»*. Az érdekes tanulmány Paul Heyse legutóbb megjelent, e kérdést tárgyaló művének ismertetésével végződik, melyet az író után mi is figyelmébe ajánlunk a kérdés iránt érdeklődő olvasóknak. Az írójánál fogva is érdekes kis mű a következő czímet viseli: *Marthas Briefe an Maria.* Ein Beitrag zur Frauenfrage. Mit einem Vor- und Nachwort herausgegeben von *Paul Heyse.* Stuttgart, *Cotta*'sche Buchhandlung. 1898. 1-m.

*

Parlamenti vita a nőnevelésről. Igen érdekes vita volt legközelebb a porosz képviselőházban a felsőbb nőnevelésről. Bosse közoktatásügyi miniszter, a ki tudvalevőleg elkeseredett ellensége a női doktorkalapnak, Boroszló város ismételt kérelmére sem engedélyezte ott a leánygimnáziumot. A nőnevelés e századvégi intézetét Boroszló város egészen a maga költségén akarta létesíteni és nem kért a kormánytól

mást, mint engedélyt arra, hogy az iskola a jövő tanévvel megkezdhesse működését. A boroszlói szülők rokonszenveztek a tervvel és bár még messze van az új tanév, már eddig is huszonhat leány jelentkezett fölvételre. Ezt az ügyet és a miniszter elutasító határozatát pertraktálta Gothein boroszlói képviselő a porosz alsóházban s az ő interpellációjához füződött az az érdekes vita, a melyről alább van szó.

Bosse közoktatásügyi miniszter kimerítő beszédben válaszolt, elárulva újra, hogy határozott ellensége a modern nőnevelési áramlatnak. Azt mondta a miniszter, hogy a boroszlói leánygimnázium engedélyezésének messzemenő következményei lettek volna, mert maga után vonta volna azt a követelést, hogy a nők előtt is korlátlan számban nyissák meg az egyetemeket, és hogy a gimnáziumoknak érettségi bizonyítványával egyenlővé tétessék a tanítónők oklevele. Ő ugyan már két év óta kivételesen megengedi, hogy a nők érettségi vizsgára bocsáttassanak, elismeri azt is, hogy újabban szükség van női orvosokra is. Oly nőket, a kik fizikailag elég erősek és erkölcsi tekintetben is elég érettek az orvos nehéz pályájára, nincs szándéka abban megakadályozni, de abba, hogy minden leánynak hozzáférhetővé tétessenek a gimnáziumi tanulmányok, hogy tizenkét éves leánygyermekek fölvétessenek a gimnáziumba, azt megengedni nem hajlandó. A női nemre nézve nagy veszedelem volna szerinte abban, ha megnyitnák előtte a gimnáziumot. Vannak leányok, a kikben meg van hozzá a fizikai- és akaraterő, de ezek kivételek, a zöme nem akarja, hanem megelégszik a felsőbb leányiskolákban nyert neveléssel, ahol derék háziasszonyokká képezik őket. A legtöbb leány férjhez akar menni, és menjen is férjhez. A miniszter jól tudja, hogy ellentétbe helyezkedik a modern női mozgalom kétségtelenül művelt vezetőivel, de azok nem vonták le a konzekvenciákat. Kimutatja azután a miniszter, hogy leány-gimnáziumra semmi szükség sincsen és ha Boroszló képviselője azt mondja, hogy eddig is huszonhat leány jelentkezett, hát bizony ez nevetségesen csekély, a mikor Sziléziának négy millió lakosa van. Egyes esetekben igen is nagyon szívesen nyujt alkalmat a leányoknak a tudományos pálya választására, de ép oly határozottan ellene van annak, hogy a nők egyetemi studiuma korlátlan legyen. Nem vezetne jóra az sem, ha a nőket minden téren versenyre eresztenék a férfiakkal, mert a nők versenye erősebb, mint a férfiaké. Tudatában van — hangsulyozta végül a miniszter — döntése horderejének, de a legjobb belátása és lekiismerete szerint járt el.

A miniszter után Rickert szólalt fel és sajnálatát fejezte ki a miniszter döntése miatt, mert nemcsak nőorvosokra van szükség, hanem felsőbb női tanintézetekre is.

Gróf Limburg-Stirum a konzervativek nevében helyeselte a kormány határozatát. A czentrumpárti Dittrich szeretné ugyan, ha a nők számára minél több keresetforrás nyilnék, de ellenzi azt, hogy a férfiaknak nyomasztó versenyt támaszszanak. Stöckernek sincs kifogása a női orvosok ellen, de a klasszikus műveltséget nem ajánlja az asszonyoknak.

E felszólalásokra Bosse kultuszminiszter mégegyszer beszélt s most már azt mondta, hogy nem ellenzi, ha a nők szakpályára lépnek, de az orvosi pálya nem nőnek való. Végül megjegyezte, hogy a női mozgalom helyes czéljainak semmi sem ártott annyira, mint a berlini női kongresszus. (Pesti Napló.)

Az Orsolya-szüzek mint pædagogusok. Az Orsolyaszüzek nevelői munkásságát ismerteti *Marmula János*, elemi iskolai tanító «A nagyszombati szent Orsolya rendi zárdaszüzek nevelőintézete» czím alatt megjelent kis füzetében. A füzet után a rend magyarországi elterjedéséről kiemeljük a következőket: Az Orsolya rendet I. Lipót neje Claudia telepítette le hazánkban 1676-ban, midőn Kollonics Lipót gróf bécsújhelyi püspök és Szelepcsényi esztergomi érsek közbenjárására Pozonyban zárdát emelt részére. Ugyancsak a császári ház közvetlen pártfogása alatt épült fel a kassai (1669), a nagyszebeni és a varasdi zárda (1703). A többieket a rend iránti hála és szeretet emelte. A nagyszombati Spáczay Pál, érseki helynök buzgólkodása folytán keletkezett 1724-ben; a nagyváradit Szenczy István kanonok állította fel hálából, a miért őt a rend kassai zárdája tanuló korában látta el élelemmel. Ugyancsak a rend iránti hála bizonyítékai a szent Orsolya szüzek győri és soproni zárdái, melyeket Neupauer Mária Anna, előkelő bécsi úrnő, a ki nevelését a prágai Orsolya-zárdában nyerte, alapított, az előbbit 1727-ben, az utóbbit 20 évvel később, 1747-ben.

Ezek szerint az Orsolya-rendnek Magyarországon nyolcz zárdája van, s a rend tagjai neveléssel és tanítással foglalkoznak, mindannyian becsületére válván a magyar leány-nevelés ügyének.

*

Fürdői kedvezmények a M. D. E. tanítónő tagjai részére a mult füzetben közölteken kívül a következő fürdőkben eszközölt ki engedményeket: 1. *Tarcsán* (Vasmegye), egy tag kaphat aug. 1-től szept. 15-ig ingyen lakást (egy szoba), díjtalan fürdőzést és teljes gyógydíj mentességet. 2. *Lipiken* (Szlavonia), az egész éven egy tanítónő kap ingyen fürdőket, gyógykezelést és gyógydíj felmentést; azonkívül ugyanezen díjakból kap több tag 35—50%-ig terjedő engedményt. 3. *Rozsnyón* (Gömörmegye), az elő- és utóidényben a lakásnál 50%, fürdők, étkezés és egyéb díjaknál 10%, a fürdő főidényben mindezen díjaknál 10% engedmény. 4. *Siófok* (Fehérmegye), egy tag kaphat julius és augusztusban díjtalan fürdőket és a szoba árakból 30% engedményt. 5. *Magyar-Lajtha-Pordány* (Sopronmegye), fürdőknél 10% engedmény. 6. *Siklós*, az egész idényben két II. oszt. ingyen fürdőhely.

*

A Mária Dorothea Egylet igazgatósága május havi ülésében elintézte a folyó ügyeket, utalványozta az építésre szükséges összegeket s intézkedett a sorsjáték költségeinek fedezéséről.

Örömmel és hálás köszönettel vettük tudomásul Budapest székesfőváros tanácsának következő átiratát. «17251/1898. VII.

T.

A Mária Dorothea egyesület kérvénye sorsjegyeinek a községi iskolákban leendő elárusíthatása s a fővárosi iparrajziskolában levő néhány műdarabnak nyereménytárgyul leendő átengedése iránt.

H.

Ezen kérelem alapján tekintettel az abban fölsoroltakra megengedi a tanács, hogy a Mária Dorothea egyesület által rendezendő tárgysorsjáték 20 kros sorsjegyei a községi iskolák tanuló ifjusága körében elárusíttathassanak.

A jótékony czélra való tekintettel engedélyezi továbbá a tanács, hogy a fővárosi ipparrajziskolában levő műdarabok közül nehány nyereménytárgyul átengedtessék: mihezképest fölkéretik Szabó Károly tanácsnok úr, hogy nehány alkalmas tárgyat kiválasztván, azokat az egyesület rendelkezésére bocsájtani sziveskedjék.

Erről a Mária Dorothea egyesület ő nagyméltósága gróf Csáky Albinné elnöknő kezéhez, Szabó Károly tanácsnok úr a tan. VII. ügyosztály, az összes községi reál, iparrajz, felső kereskedelmi, felsőbb leány, polgári és elemi iskolai igazgató és vezető tanító urak, az összes elemi iskolai iskolaszékek s a kir. tanfelügyelőség értesíttetnek.

Budapesten a székes főváros tanácsának 1898. évi április hó 14-én tartott üléséből Halmos, polgármester.»

Örömmel vették tudomásul azt is, hogy az egyesület ismét sok fürdő kedvezményt nyujthat tagjainak, s hogy sok ajándék érkezett már eddig is a sorsjáték czéljaira. Így többek között *Lampel* könyvkereskedő czég értékes könyveket, Major J. Gyula hat darab hangjegyfüzetet, többen szép és értékes kézimunkákat küldtek be. Az egyesület ismételten kéri tagjait és jóakaróit, hogy nagy vállalkozásának sikere érdekében buzgólkodni sziveskedjenek.

*

Jegyzőkönyv a M. D. E. tanítónői szakosztályának f. évi május 7-én tartott üléséről. Jelen vannak: Sebestyénné Stetina Ilona elnöklése alatt: Léderer Ábrahám, Tordai Grail Erzsi, Berta Ilona, Hampelné Pulszky Polyxena, Csapó Ferenczné, Kriván Antalné, Bothos Gyuláné, Szakáts Anna, Borszékyné, György Aladár, Gallauner Luiza, Gallauner Anna, Sárcsevics Betti, Szacsvay, Fodor Riza, Eisert Margit, Lázár Riza, Lafranko Mariska, Lafranko Erzsike, Mórocz Etelka, Mihálovics Margit, Nemecskay, Láng Berta, Vozári R., Radnai Jenőné, Kunhner Béla, Misner Margit, Schwartz Jolán, Gierglné Rausch Vilma, Jankovichné, Weszely Istvánné, Gorzaleczky Ilona, Rózsay Hermin, Pischl Iduna, Welfeld Lina, Fanquan J., a polg. isk. tanítóképző-intézet számos növendéke.

1. Az elnök a jelenlevőket üdvözölvén és a jegyzőkönyv vezetésére Grosz Mariskát kérvén fel, jelenti, hogy Krammer József, kismartoni igazgató, dolgozatát a polg. leányiskolák reformjáról, mely a napi rend az első pontjául volt kitüzve, nem olvastatja fel egész terjedelmében, mivel a Nemzeti Nőnevelésben különben is meg fog jelenni. Napi rendre tűzte ki e tételt, hogy módjában legyen erre a fontos kérdésre a szakosztály figyelmét felhivni. Azért abbeli óhajtását fejezi ki, hogy a polg. iskolai reformok érdekében a jövő iskolai évben Krammer József dolgozata alapján vita induljon meg, melyben a szakosztály tagjai közül lehetőleg sokan vegyenek részt.

Az elnök eme kivánságát a szakosztály egyhangulag magáévá teszi.

György Aladár azzal a kérelemmel járul az elnökhöz, hogy privát úton is szólítsa fel az érdekelteket a vita terjesztésére. Gorzaleczky Ilona pedig azt óhajtja, hogy a reform kérdéseknél ne csak az elméleti, hanem a gyakorlati és művészeti tárgyakat is figyelembe vegyék.

Az elnök mindkét felszólaló kívánságának eleget óhajt tenni.

2. Az elnök felszólítására a jegyző felolvassa Bischitz Lajosnak az egyesület szakosztályához intézett levelét, melyben meleg köszönetet mond az egyesület részvétnyilvánításáért. — A meleg hangú köszönő levelet a szakosztály azon óhajtással veszi tudomásul, hogy az jegyzőkönyvben egész terjedelmében megörökíttessék. A levél szövege a következő :

«Mélyen tisztelt Hölgyeim ! Nagy meghatottsággal olvastam azt a részvétiratot, melylyel a mélyen tisztelt tanítónői szakosztály akkor keresett fel, mikor a vigasztalásra legnagyobb szükségem volt. — Ha van, mi gyászomat és nagy fájdalmamat némelig enyhíteni képes, úgy a tömérdek részvétnyilatkozat az, melylyel úgy Anyám tisztelői, mint azok az intézetek felkeresnek, melyeknek boldogult jó Anyám pártfogója, buzgó gyámolítója volt. — Önök, mélyen tisztelt Hölgyeim, nemcsak egyesületük alelnöknéjét vesztették benne, de nemes ügyük egyik legigazibb pártfogóját is, ki mindig felkarolta az Önök érdekét, s szívén hordta jólétüket. Mindig szivesen foglalkozott t. egyletük ügyeivel és a mennyire bokros teendői engedték, örömest időzött becses körükben és valljuk meg őszintén — ezt az örömet kettőzte egyesületük szép fejlődése, azon eredmény szemlélése, melyet a hazafias magyar tanítónői kar oly rövid idő alatt elért. — Részvétüknek szíves megnyilatkozása kétszeresen meghatott ; hiszen látom, hogy a vonzódás és szeretet, mely a boldogultat oly közel hozta az Önök szívéhez, kölcsönös, s örömmel olvasom kegyes soraikból, hogy a mint Ő meg tudta becsülni az Önök önfeláldozó működését, úgy meg bírták Önök is értem Őt, nemes lelkét, fenkölt szellemét. — Elköltözött közülünk, de eszméi megmaradtak, hogy azok tovább is tért hódítsanak, hogy örökké éljenek, Önökön múlik, t. Hölgyeim, Önöké az ifjuság termékeny lelke, Önöké a jövő, mely olyanná alakul, a milyenné a jövendő nemzedéket nevelik. — Ezen szép és nemes feladat sikeres megoldáshoz adjon az Ég Önöknek egészséget, erőt és kitartást. Boldogult drága Anyámat pedig tartsák meg kérem továbbra is emlékezetükben, csekélységem részéről fogadják még egyszer hálás köszönetem igaz kifejezését.

Budapest, 1898 május hó 6-án. Mély tisztelettel *Bischitz Lajos.*»

3. Berta Ilona azzal a kijelentéssel olvassa fel Barkóczy Kata «A régi és modern nemzeti nőnevelés» című munkáját, hogy az abban foglalt nézeteket nem minden részletében teszi magáévá. A munka írója párhúzamba állítja a XVI., XVII. századbeli nőnevelést a mai felvilágosodott kor nevelésével s abbeli aggodalmának ad kifejezés, hogy a mai leánynevelés veszélyezteti a családi tűzhelyet, a mennyiben parlagon hagyja a nő kedélyét és hivatásszerű nevelését s az észt ennek rovására fejleszti.

A tartalmas felolvasás érdekes vitát keltett, melyben résztvettek : Sebestyénné Stetina Ilona, Berta Ilona, Hampelné Pulszky Polyxena, György Aladár és mások. A vita folyamán azonban kitűnt, hogy a dolog lényegére nézve a felszólalók nézete megegyezik írónőével.

A szakosztály nevében az elnök mind Barkóczy Katának az írónőnek, mind Berta Ilonának a szíves felolvasásért köszönetet szavaz.

4. Elnök azzal a kéréssel fordul a jelenlevőkhöz, hogy karolják fel a Tanítónők Otthonának ügyét s az építéshez szükséges tőke gyűjtését a sorsjegyek eladásával és a sorsjátékhoz szükséges kézimunkák és könyvek ajándékozásával segítsék elő.

A jelenlévők a kérés teljesítését örömmel igérik.

5. Következik Tordai Grail Erzsi szavalata. Az ismert művésznő valósággal elragadta a közönséget gyönyörűen előadott «A puszta» című költeményével. A jelenlevők ismételt kérésére s szűnni nem akaró lelkesedésére elszavalta még ugyanazt németre fordítva, továbbá «Ámor és a méh» című anacreoni dalt és Petőfi «Arany Laczinak» című ismert, kedves költeményét.

A művésznőt zúgó taps és éljenzés jutalmazta.

6. Végül Léderer Ábrahám indítvány tesz arra nézve, hogy Sebestyénné Stetina Ilona úrnőt, a M. D. E. alelnökévé történt megválasztása alkalmából buzgó fáradozásai csekély elismerése jeléül üdvözöljék, s neki ez újabb és nagyobb feladatok betöltésére az egyesület érdekében is erőt és szerencsét kívánjanak.

A szakosztály az indítványt örömmel teszi magáévá, mire az elnök a szíves ovációt megköszöni.

7. Több tárgy nem lévén, az elnök az ülést befejezettnek nyilvánítja. Budapesten, 1898 máj. 7-én. *Grosz Mariska*, jegyző.

*

Két iskola gyásza. Két szomorú jelentést is vettünk egy időben. *A budapesti II. kerületi állami tanítónő- és nevelőnőképző intézet* tanári testülete adta ki az egyiket *Csiszár Sándorné*, született *Gálszécsi Rittoók Ilona*, kézimunkatanítónőnek május 27-én hirtelen és váratlan történt elhunytáról; a másikon *a fiumei áll. elemi leányiskola tantestülete* jelenti Haanbergi *Gauss Máriának* junius 1-én élte virágjában hosszas szenvedés után való jobblétre szenderültét. A kartársi kegyelet és ragaszkodás s a növendékek szeretete őrzi a derék tanítónők emlékét mind két intézetnél. Őszinte részvéttel emlékezünk meg mi is hű olvasóink elhunytáról.

*

Felsőbb leányiskola Egerben. *Berecz* Antal miniszteri biztos a minap Egerben járt, hogy az ott felállítandó felsőbb leányiskola ügyében a városi hatósággal tárgyaljon. Az ügygyel a városi gyűlés is foglalkozott. A város hajlandó átengedni a felsőbb leányiskola céljaira a *Korona* volt vendéglő épületét és árnyékos telkét, de az anyagi hozzájárulást megadhatónak nem találta. A kormány a felsőbb leányiskola két első osztályát már a jövő tanévben óhajtja megnyitni.

*

A kisdednevelők országos egyesülete pünkösd vasárnapján tartotta vándorgyűlését Munkácson. A kisdednevelők már a gyűlést

megelőző napon, szombaton este, nagy számmal érkeztek Munkácsra, a mely tiszteletükre lobogódíszt öltött s a hol nagyszámú, intelligens közönség várta őket a vasuti állomáson. *Csch* Lajos polgármester lelkes szavakkal üdvözölte Munkács földjén a második honfoglalókat, a kiknek nevében *Schneider* János budapesti tanár mondott köszönetet a lelkes fogadásért. *Hagara* főispán, az egyesület elnöke még szombaton délután érkezett Munkácsra, éjjeli vonattal jöttek *György* Aladár és a szeged-vidéki kisdednevelők. Vasárnap délelőtt az egyesület tagjai megtekintették a munkácsi népoktatási intézeteket, azutan misét hallgattak, majd kirándultak a várba és a csernekhegyi kolostorba. Délután 3 órakor kezdődött a közgyűlés. A közgyűlést *Hagara* Viktor dr. főispán elnök tartalmas beszéddel nyitotta meg. Beszámolt az egyesület mult évi működéséről, különösen kiemelve a sárosmegyei, szegedi, szabadkai, csongrádi vidéki körök s a budapesti központi kör munkásságát és Röser Jánosné alelnöknő ügybuzgalmát, a kinek tevékenysége folytán a segítő-alap 1300 forinttal gyarapodott. Erre *György* Aladár tartotta meg: *Szathmáry György emlékezete* című emlékbeszédet, melyet a közgyűlés szintén éljenzéssel és tapssal fogadott, majd *Láng* Mihály, az eperjesi kisdedóvónő-képző intézet igazgatója tartott szabad előadást. *A gyermekek természetszerű szabadságáról a 3—6 éves korban* címmel és a nemzeti szellemnek a nevelésben való nagyobb érvényesítését kívánta, valamint több szabadságot és több szabad foglalkozást a gyermekeknek. A beszédet megéljenezték, azután üdvözlő telegrammot küldtek a kultuszminiszternek, végül jegyzőkönyvi köszönetet szavaztak *Röser* Jánosnénak, a ki 100 frttal alapító tagul lépett be az egyesületbe, továbbá Munkács városának vendéglátó szívességéért, a mire kihirdették a pályázatok eredményét és különböző segítségeket szavaztak meg. Este lakoma következett számos felköszöntővel. Másnap hétfőn, reggel az egyesület tagjai külön vonaton Szolyvára, onnan a hársfalvi fürdőbe utaztak.

*

Két ifjusági tündérjáték leányiskolák számára.

Tordai Grail Erzsi két ifjusági szinjátékot írt, melyet a VI. ker. állami polgári tanítónő-képző intézet és a vele kapcsolatos nevelő intézet növendékei már elő is adtak, nagy dicsőséget szerezve vele a kiváló szavalóművésznőnek, ki e kis darabjával egyszerre hivatott írónőnek mutatta be magát. Az első darab címe: «*A tél örömei*». A másiké «A párkák és a gondviselés». Kedves, szép zenét mind a két darabhoz Zádorné Gáll Anna írt. Eme költői és szép nyelven írt műveket, melyek kiválóan alkalmasak iskolai ünnepeken való előadásokra, a szerzők a Mária Dorothea egyesületnek ajánlották fel; a Mária Dorothea egyesület a két kis darabot csinos füzetek alakjában — a zeneszámokkal együtt — szeptember hóban adja ki. Midőn ez alkalommal olvasóink figyelmét a megjelenendő művekre előre felhivjuk, kérjük, hogy az esetleges megrendeléseket a «Nemzeti Nőnevelés» kiadóhivatalába (Andrássy-út 65. sz.) intézni szíveskedjenek.

Sebestyénné Stetina Ilona.

IRODALOM.

HÁROM LEÁNY TÖRTÉNETE. Irta: Gyarmathy Zsigáné. Az Athenæum kiadása.

A serdülő leányok könyvtára egy értékes könyvvel gazdagodott. — Nem egyszer töprengünk azon: miféle könyvet is adjunk az olvasni vágyó, fiatal leánynak, a ki már méltatlankodva utasítja vissza a gyermekvilág számára irt olvasmányokat; regényt szeretne olvasni minden áron! De valljuk meg: bizony kevés az olyan regény, a melyet bátran odaadhatunk a serdülő leány kezébe . . . Mert, természetes, hogy a legeslegtöbb regény irója nem serdülő leányokra gondolt, a mikor munkáját irta, hanem élettapasztalattal biró, érett eszü olvasókra. Nem is szólva az olyan regényekről, a melyek, mint ifjúsági olvasmányok, a kérdés tárgyát sem képezhetik.

Gyarmathy Zsigáné könyve regényszerű elbeszéléseket foglal magában, de olyanokat, a melyeket bátran adhatunk a serdülő leány kezébe.

Három leány élettörténetével ismerkedünk meg e kedves, érdekes elbeszélésekben. A tavasz illata, az ifjúság üdesége érezhető bennök.

Az első: «*A büszke leány*» története. Vas Hermin nem csak büszke, de gőgös. Sokat tart előkelő származására, vagyonára. Megveti szegény rokonait. De gőgjével csak önmagát teszi boldogtalanná. Azután magába száll, de már késő. Eljátszotta szerencséjét.

Most érdekes lélektani proczesszuson megy át. A gőg nemes büszkeséggé válik lelkében. Szegénynyé lesz. Elveszti mindenét; de megmarad a lelki ereje. Nem fogad el támogatást senkitől. Az egykor elkényeztetet, gazdag leány munkához lát, dolgozik; s megél a saját emberségéből.

A második regény: «*A kemény szivü leány*», a szegény kis Kata története; a ki szép szülőfalujából városba megy szolgálni, hogy eltarthassa özvegy anyját, nyomorék testvérét. Mégis azt mondják reá egyszer, hogy «kemény szivü». Ezen sokat töpreng álmatlan éjeken. Minden keresetét oda adta már. Csupán egy pártát szeretne magának, egy szép, ragyogó, gyöngyös pártát. Össze is kuporgatja a filléreket, hogy megvegye a nagy vásárkor: De ekkor azzal állanak elé, hogy csizma kell a nyomorék testvérnek. Oda adja hát a pénzt. Ne hallja ismét, hogy ő kemény szivü. Föláldozza mindenét; föláldozza önmagát a kemény szivü leány.

Bájos természeti képek emelik a kis falusi leány történetének szépségét: Például «A szántóföldek közé ékelve van nekik egy parányi

rétjök ; a rét közepén egy óriási vadkörtefa terjeszti szét terebélyes ágait. Egyetlen fa a határon, s mint minden kivételes helyet foglaló régi fa Erdélyben, úgy ez is «Rákóczi fája». Erről is, mint annyi társáról, azt állítják, szájhagyomány után, hogy Rákóczi fejedelem alatta pihent, mikor megsebesülten Várad felé tartott; a pihenés üdülést adott és ennek emlékére a fejedelem itt hagyta azt a gyönyörű keleti szőnyeget, a melyen akkor pihent, s mely most a kicsi templom úrasztalát fedi. — Tehát a barna szántóföldek közt az a parányi zöldelő rét olyan most április közepén, mint egy aranycsillagokkal hímzett zöld bársony úrasztalteritő. — Közepén a fehérvirággal borított körtefa, mint egy óriási virágbokréta, a fa bronzszínü törzse az antiqua kehely hozzá».

A harmadik regény: «*A fekete leány*» története. — Feketének, csunyának tartották szegény Zády Irmát gyermekkorában. Az anyját búbánat gyötörte e miatt. Irma húga, a szőke Margit, az már más! Szép kis angyal. Büszkén, megelégedéssel néz reá az anyja. Irma érezte a megkölönböztetést lépten-nyomon. Boldogtalan, szerencsétlen volt e miatt gyermekkorában s ifjúságának egy részében. De a mint eszesebb lett, tanult, s komolyan gondolkozni kezdett, erős lélekkel türte a keserveket. Szüksége is volt az erős lélekzetre: Csapás, csapás után sújtotta a családot. Elvesztettek mindent. Elvesztették a jó apát is. Most vette hasznát Irma erős lelkének, tudásának, szorgalmának. Ő lett anyjának támasza. De megalapította saját boldogabb jövőjét is.

Itt sem hiányzanak a kedves, színekben gazdag leirások, a melyek igazán prózában irt költemények:

«A sárga, barna szúrós tarlón arra felé vettem útamat, a merről a dal csengett. Fehér, habzó felhők még fényesebbé tették a kék eget. Az üde, havasi lég balzsamába most belevegyült a fris szalma illata. S az az édes, tiszta illat úgy hat a kedélyre, mintha lágy hullámokban fürdenék. A szakgatott, csodaszép hegység is kristály vizben fürdött, legalább olyan az mindig, mintha tiszta vizben úsznék.

Az aratók színes csoportjának kiemelő háttere egy mélységes öböl, melynek hullámverte óriás köreit, bársonypázsit borítja. Ez a fenséges színü, hullámos mélyedés: a hajdani tengeröböl, a háttér; a keret pedig köröskörül a learatott tarlót szegélyező: égő pipacs, kék búzavirág, és hamvaskék iringó . . . A fehér habos, ragyogó ég azurja körben borul a bájos képre és a szeptemberi nap fátyolozott fénye megcsillan a sarlókon és a hófehér ingujjakra odahajtja a szellő a szomszéd arató piros hajfonóját.

Cseng a nóta, gyorsan foly a munka. A legénység egy része kévének szedi a markot; más része gúzst csavarint. Kévét kötni a délczegje való. Féltérde alá veszi a kalászhalmazt, s a gúzszsal összeszorítja és így rakja kalangyába . . .»

A havasalji aratás mozgalmas gyönyörű képe ez!

Bár minél többen olvasnák, hogy minél többen élvezhessék hazánk fiatal leányai közül a «*Három leány történetét*». Nem idegen irodalmakból merített utánzatok ezek. Nem idegen érzelmeket tolmácsolnak. Magyar földben születtek. Igazi magyar érzelemből fakadtak és magyar leányok szívéhez szólanak.

Kolozsvár. *Binder Laura.*